

1996
סיכום השנה

מדוע אוהבים
ההיסטוריונים החדשים
לעסוק בדיכוי
הפלסטינים, אך
מתעלמים מפרשת
ילדי תימן. מדוע אין
בישראל שמאל אמיתי,
ורדיבורים על פער
עדתי נתפסים כהסתה

יהודה שנהב

ההיסטוריונים החדשים ראיים לשבח: הם טייעו לנו להתנער מהכלים ולהג מתוצרת הפוליטיקאים של הציונות, לימרו אותנו על פשעיהם של ממלאי פקודות לדורותיהם, על סכניקות הגירוש, על פעולות "התגמול" (היוזמות), על יחסו האמביולנטי של היישוב לסבח יהדות אירופה ועל איראולוגיית השוויון (השוויון) כמיתוס מנייס.

אכל להיסטוריונים אלה יש גם נקודה עיוורת, ולכן קשר שתיקה נוסף טרם פוצח: אני מתכוון לקשר השתיקה הבין-דורי בין הקומיסרים האיראולוגיים של הציונות המגשימה ("מלח הארץ") לבין האינטלקטואלים של השמאל הישראלי בן ימינו (גם כן "מלח הארץ"). זו הסכמה שבשתיקה בין שני דורות של הגמוניה אשכנזית - כלפי הבעיה המורחית. כעניין זה נשאר הדור הצעיר של האינטלקטואלים האשכנזים, לרבות ההיסטוריונים החדשים, נאמן ומזדהה עם דור הדור. "השמאל" הישראלי הציוני מוכן להשקיע את כל כולו בחשיפת העוולות שבעשו ובעשים לפלסטינים, אך אינו מוכן להתייבב ולהקיע את דור ההורים על גזענותו כלפי היהודים המורחים. חשוב יותר: דור זה אינו מוכן כלל להודות ששאלת המורחיות היא בעיה אקטואלית מרכזית. כך האינטלקטואלים וכך הפוליטיקאים: דדי צוקר, יוסי שריר וחבריהם אינם מפגינים כל מעש למען הקבוצות שהיו צריכות לעמוד בראש מעיניהם. הם מתהדרים בתווית "שמאל" כפי שרור הוריהם השתמש במושג "שוויון". כדיוק כפי שהוריהם לא היו שוויוניים, הם אינם אנשי שמאל. תוצאה היא מורחים מן המעמד הנמוך, פעילי

המשך

4. קשר השת"קה

סיים 'יהודה שנהב' את רשע הדג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב

שכונות ואף אינטלקטואלים מורחים המפגינים עוינות גם כלפי התנועה העבריה המסורתית וגם כלפי יורדיה.

מרוע להוט השמאל לעסוק בכנייה הפלסטינית ומרוע הוא מבחיש את הסוגיה המרוחית, של ההיררכיה הוא שותף עמו העובדה שהדור הצעיר של "השמאל" הישראלי אינו מוזה את המכנה המשותף הכולל בין שתי הקהילות הללו - הפלסטינים והמורחים - מעוררת חשד ותמיכה. אבל כעצם הסברה אינו קשה תקועת העול שנעשה לפלסטינים אינה מסכנת את מעמדם של האינטלקטואלים האשכנזים בני דורנו. היא לא מסכנת אותם כצבועה תרבותית הגמנית בתוך החברה הישראלית ולא כמעמד כלכלי. היא לא מסכנת את הוודאות העצמית כצבאי החברות המערבית בתוך המרחב הערבי ואו "השתייכותנו", אם נשתמש בכינוי מטאפורי מעין למען החרדים מהזווית "ערבי".

העיסוק בעול שנעשה לפלסטינים מספק את יורד הפנים של ההגמוניה, את העמדה היוקרתית של שותפי פרות קדושות ושואפי שלום, את תווית המדרגות, את הקוראים לנזכח עוללות יורד החרדים, כלומר, המורח - הכלתי מוכר, המאיים, האלרדיציונלי - מקובל על "היריקלים" כל עוד הוא נשאר מחוץ לגדר - כמו הפלסטינים. הוא ניתן לעיכול כל עוד אפשר לסמוך, להפכו ל"אחר" ולהתייחס. מחוץ זה אפשר גם להבין למה תומך השמאל הישראלי בהפרדה ובשתייכות לשני עמים.

בשל אותו חשש מן המורח פיתחו ישראלים רבים, לרבות אנשי שמאל ברוח מרצ, הכחשה כלפי מורחיהם של היהודים המורחים, שתי את היהודים המורחים אי אפשר להפוך ל"אחר" או להוציא אל מחוץ לגדר, לכל היותר אפשר לבנות כבישים עוקמי עירות פיתוח ושכונות עוני. ההכחשה היא המצויינית: אם יכירו אנשי השמאל בעול שנעשה למורחים וישאפו לתקן אותו, יצטרכו לתקן גם את עצמם. הם יצטרכו לוותר על מעמדם ההגמוני, לחלק את האדמה וההון האומני, להשתלב באור כשוויים ולא כמטרונים. הם יצטרכו לשנות את תוכנית הלימודים, הממסדות להשכלה גבוהה ועד לגן הילדים. הם יירדו להקים אקדמיה למוסיקה קלאסית ערבית (למשל אנגלוסי), ללמד מקורות של תרבות עמי ערב ולא רק מקורות של תרבות המערב, ללמוד וללמד את השירה והשפה הערבית. הם יצטרכו להפיר מן הזיקה הבלעדיית ליירוטה ולצפון אמריקה, ממה שנתפס כבינייה אוניוורסלי. נוכח כל האתגורים האלה הנעם האפקטיווי הוא שיתיקה הכבדה כמורחיות כתופעה פנימי-ישראלית היא סאב.

מחוך כך אפשר גם להבין את שטחיות עמדתו של "השמאל" כלפי הפלסטינים. השמאל הוא פורפילסטיני כל עוד אין הפלסטינים תובעים את זכות השכינה, כל עוד יש חלוקה, כל עוד יש הפרדה, כל עוד מורחים הפלסטינים על בתים ככלכלה וכיפור, כל עוד תישאר המדינה יהודית (ומערבית) וכל עוד ימשיכו הפלסטינים המכונים "ערביי ישראל" להיות נוכחים בפקרים. אילו היו האינטלקטואלים של השמאל משוחררים באמת מהמיתוסים של דור החרדים הם היו תושפים את הציונות כתנועה אירופית אנטי-מורחית אשר הגיעה למורה (מסירות מוצקות או לא-מוצקות) ולא ראתה בו ישות פוליטית אלא מדרב הזקוק להפריה. אילו היו החרדים והכנים - האשכנזים - מכירים במורח כביישות פוליטית היו מבחינים גם במכנה המשותף בין המורחיות היהודית למורחיות המוסלמית והנוצרית. הם היו מבינים שהאשכנזים רכב השנים בין המורחים לבין הערבים הוא בחלקו תוצר של תקיעת טריו

אירופי בין מורחים למורחים. אבל השמאל הישראלי ממשיך את מריניות העיוורון וההתנשאות של החרדים השמרנים. ברור איפוא מרוע עסקה החברה הישראלית כל השנים בדה-פוליטיזציה של שאלת המורחים. המורחיות הוצגה כקרויו מקומי, כאוסף מיצגים תרבותיים כמו נענע, חומס, עבודת-יד תימנית או ממלטה. כל ניסיון להפכה לשאלה פוליטית נתקל ברה לגיטימציה ובהכחשה כמו כל טאבו חברתי אחר. מצד אחר עוררו המפלגות הנרולות את המורחיות ברמה הארגונית, כמקור לגיוס עולות. מצד שני שללו את המורחיות ברמה האיריאולוגית. מצע ערתי הוצג כסותר את מיווג הנלווית ואחרות העם. כשנות הגמישים הוצגו רשימות מורחיות כמוותות עם גורמים עוינים, והפנתרים השחורים הוצגו כתנועה מסוכנת למדינה. תהליכי הדה-פוליטיזציה הללו השפיעו

יהודית. יש להזרה זו בדרך כלל כמה תגובות אשכנזיות אופייניות. בולטות בהן שתיים: הטענה שאין טעם לעסוק בעוללות המורחיות, שהרי גם קבוצות אתניות אחרות, כמו הפולנים, ההונגרים או דומינים ככלו קשיי קליטה, השפלה ודחייה. טענה נוספת היא שהכנייה נעלמת הולכת, הפערים נשארים, שיש נישואים בין-ערתיים, שיש מורחים כפוליטיקה ושמתפתחת תרבות "ישראלית". כל מי שמעו לטעון אחרת עובר ריטורדיסציה, מכונה "מקצוען ערתי", ומאשם שהוא מנסה להפוך עלבון להון אישי ושהוא פוגע באחרות העם ואחרות העם וקונסטרוס היו תמיד מיתוס גמיים ומנגנון השתקה של מיעוטים. המגוון מכלו בכל פעם שאינטלקטואל מרחי טוען העם וקונסטרוס היו תמיד מיתוס גמיים ומנגנון השתקה של מיעוטים. המגוון מכלו בכל פעם שאינטלקטואל מרחי טוען העם וקונסטרוס היו תמיד מיתוס גמיים ולפי אשכנזים ומתווג כקיצוני. אלא שלכל הטענות יש תשובות

75, 31.1 אחוזים ב-92. כאן המגמה איפוא חיובית, ואם הפער נאהו בעלי התואר הראשון יתנה כאותו קצב, מציניים המורחים ינון יהוה יצחק הנרימלר, ישתוו הפער בהשכלה בעוד 94 שנים. הדור שישיג זאת עדיין לא נולד.

אחת התוצאות המרות של הכחשת המורחיות היא שהרור השני והשלישי של המורחים מכין את הוזהת המורחית שלו (אם ככלל) כאשכנזים לאשכנזיות. הוא מורחי של הדור אלא כוזהת ישראלית מסימת של הכוכה כעם ובתכול. זהו "מורח" חרש, של מורחים ישראלים בלבד.

השמאל של מרצ הוא שמאל מוויי: שמאל של "חירות" (כלכלית) ולא שמאל של שוויון ושל סולידריות. אפילו משפטני וכינות האורז של מרצ עוסקים הרבה מאוד בכינות אים על פי המסורת הליברלית אולם אינם עוסקים בכיאותיות אחרות של האורח מול השלטון, כפי שמחייבת מסורת סוציאלי-דמוקרטית. אין הם עוסקים בכינות חינוך, וכינות ריוו וזכיות בפיתוח תרבות אתנית. את התביעות לזכויות כאלה הם האינטרסים. בתוך הקשר כזה יכול היה שמעון פרס לטעון שהכנייה של העניים היא שהם נעים.

למען הרוק ההיסטורי לא רק השמאל ותנועת העבודה האשמי בהתרחקות המורחים מהם. חלק מהאשמה יש לתלות בהצלחתו של הימין להשתמש במורחים ולהליכם כסמלים הלאומניים האינטי ערביים. בשני העשורים האחרונים, אחד האיבים הגדולים של הצדק החברתי בארץ הוא דוד לוי שחפס את משבצת הקיפוח והפך אותה לרטריריקה הלולה. יש להאשים בכך גם את הפוליטורקים המורחים לדרורתיים, משה שול, שלמה הלל, שמעון שטרית, יצחק נבון, שושנה ארכלי-אלמוליונו, משה קצב, מריכי בר-טורת, ועוד רבים אחרים - מורחים מלידה אך לא מורחים בתודעה, שעשו דה לגיטימציה למורחיות כעניין של פוליטיקה. כבנת הנוכחית יש מספר ניכר של פוליטיקאים מורחים. אין בהם ולו אחד אשר פרש איריאולוגיה מורחית חברתית סוררי. כולם משתקים ככלים, כמגוש ובשפה של ההגמוניה האשכנזית. אין שמאל אמיתי שיציג מצע חברתי דמוקרטי, שירחיק את השח הליברלי של מרצ ואת השיח הפשיסטי של הימין. אין שמאל שיאפשר גם למורחים היהודים להיות ממוינים עם מקורותיהם הערבים. לבי אפולוגטיקה או הכחשה, ויאפשר לאשכנזים הישראלים להכיר כמורחיות של המורחים הישראלים. אין שמאל שיאפשר כינון הוזהת מורחית לא מתוך קונפליקט אלא מתוך חירות תרבותית. את השמאל הזה יוכלו לייסד, כנראה, מורחים.

טוענים שאין טעם לעסוק בעוללות היסטוריות שנעשו לעולי ארצות המורה, מפני שגם הפולנים, ההונגרים או הרומנים סבלו קשיי קליטה והשפלה. האם זה נכון?

משכנעות. ראשית, אין ספק שגם יוצאי ארצות אירופה סבלו קשיי הגירה, וחלקם איך התנשאות של היישוב, אך ההבדלים בין חוויות אלה לבין השפלת המורחים משמעותיים ומכריעים. לא היה ספק שיצואי מורה אירופה ישתלבו יפה מאוד כמעצבי חרבות וכמעמד כינוני מובהק בחברה הישראלית, כפי שלא היה פסק שהעולים החרשים מרוסיה משנות השבעים יתקמו בתשורה והחברה וכך גם עולי רוסיה בשנות התשעים ולעומת זאת אין ספק שהאתיופים יתקמו כ"חלשים", "שכבות מצוקה", "טעוני טיפוח" וכיוצא באלה. העולים המורחים תועלו לשולי הכלכלה וקופחו על ידי הממסד הקולט בהקצאת מים, קרקע, רדיוות ומשרות.

גם על ההיסטוריונים החרשים למרות הרדיקליות שלהם לכאורה, הם אינם עוסקים באופן מניעם בהיסטוריוגרפיה מורחית - למרות שנושאים הועקים לטיפול סוגניים ממש לרגליהם. שתי דוגמאות קטנות, ידועות למדי, שדין לא נעשה מתקן ספקי ובעל תורה על המניפולציות של התנועה הציונית נבכאת יהודי תימן. משום מה ההיסטוריונים החרשים לא מתעניינים בכך. אין אחד מן האינטלקטואלים בני דורנו לא עוסק בגלגולות בין אירכיעתם של התימנים לבעלי הארמות במשנות לבין אי בניעתם של התימנים כפרשת עווי ששולמ. בתפיסה הפולקלוריסטית האשכנזית, התימנים נשארו נקיים, צייתנים, אוהבי עבודה וציונים.

אף אחד מההיסטוריונים החרשים - לוחמי זכויות האורח - לא התעורר לעסוק כפרשיות המתיירות של חטימות ילדי תימן, בו מהם הפגין למען הקמת ועדות חקירה ציוניות מירה, אף אחד מן ההיסטוריונים החרשים לא עוסק ברצינות מספקת בעריות על הפרובוקציות של התנועה הציונית בעיראק, בתחילת שנות החמישים, שנועדו לורו את העלייה לישראל. במעם אף אחד מהם לא שואל כיצד הטיכמה התנועה הציונית להלאמה של רכוש עולי עיראק, ואם לא היה זו תוצאה של חשש מהמפגש עם עיראקים אמירים עם המעברות החור אותם בהטוניהם אל ארץ מצאצא.

אלה שהתנסו בפעילות מורחית יודעים לספר עד כמה ורדיים האשכנזים בכל פעם שקולה שאלת הכמיהה של מורחים לזוהו

אלכס ליבק

מזרח ירושלים,
דצמבר '96

שנהב כקורבן שווא

לאחר ששרדת של הישנים משימים באקרמיה ומוחצה לה, מקבש עמיתי פרוש' יהודה שנהב לקשור לראשו עוד הישג: כתר של קורבן, כמאמר "קשר השתיקה" (מוסף "הארץ", 27.12.12) טוען שנהב כי היסטוריונים חרשים וחוקרים ישראלים אחרים חרשו שלא לעסוק בכתיבת הפער הערתי. הנה העובדות: משנות החמישים ועד ראשית שנות השבעים הפער הערתי היה נושא דומיננטי במדעי החברה בישראל, כ-20 חוקרים חשובים הקדישו לו את עיקר אונם. מעולם לא היה "קשר של שתיקה" מדובר ומפורסם כל כך.

משנות השבעים המאוחרות פנו רבים מהחוקרים לכיוונים אחרים. מתברר שבכתיבת חברתיות המורות אינן נפתרות אלא נפתרות, כאשר בכתיבת המורות לא רחופות יותר ירושות את מקומן כתורת הציבור. נתון המפתח המבטא את ההיסט כמדוע הוא הפער החורר ומופיע כתשובות נחקרים מורחים על שתי שאלות: השאלה אם קיימת הפליה ערמית בישראל, והשאלה אם נתקלו אישית במכשול או בחפליה בגלל מוצאם. רוב הנשאלים סבור שיש הפליה, אך הם אישית לא חוו אותה... ושאותה רוחו רק 12% מבני ערות המורת (ילידי הארץ) סברו ששייכותם הערתית "מספיעה על הרבה רברים שאני אומר או עושה".

אבל מדוע כאמור העמיד השמאל הציוני את בעיית הפלשתינאים במרכז הוויכוח ולא את תיקון העוול למורחים העמרת השאלה בצורה זו רואה את הפלשתינאים ואת יהודי המורת כשני לקוחות בלשכת סעד ענקית, שמנהלת עובדת סוציאלית אשכנזייה עתירת משאבים שמטפלת באתר ומניחה לשני להמתיך. אין זה כך. ישראל, על כל עדותיה ופליה (כולל ערביי ישראל), מצויה אובייקטיבית בסירה אחת. אם השלום איכשל, הסכל של כולם (כולל ערביי ישראל) עולה על מה שהם מרמינים בסיוטיהם. אם נגיע לפיוס ייווצר מעצמו מאון תרבותי אחר בין מורת למערב. הציוני ייתכן גם תוואי הפוך, כלומר שבעקבות מידווח התרבות הישראלית יצמח שלום, ברוח הצעותיו של שנהב. אבל שינוי תרבותי הוא מטבעו אטי. לאף אתר מאיתנו אין זמן לברוח את השיטה הזאת.

ואנקדוטה אישית: לפני שנים אחדות עסקנו בשינוי מערכת הלימודים בחוג לטוציולוגיה באוניברסיטת ת"א. מרצה צעיר ונמרץ הציע להנהיג קורס חובה חדש, חינוכי לרעתו, שהוא עצמו ילמד. שם הקורס: יסודות התרבות המערבית. מתברר שהצורך להיות "מפויס עם

המקורות", או ליצור "חיבור של ממש עם ארצות המוצא של הורים" אינו כה חיוני. רוב האשכנזים בני הדור השלישי ויתרו עליו מומן, וגם המורחים בני הדור השני נמצאים בעיצומו של התהליך. רוב האנשים, לרבות אלו מרצה נלהב, מסתכלים רוב הזמן קדימה.

מוגו השיפוטי של שנהב מתגלה בקטע הבא: "למען הרויח ההיסטורי, לא רק השמאל וחנועת העבודה אשמים בהתרחקות המורחים מהם. חלק מן האשמה יש לתלות בהצלחתו של הימין להתשמש במורחים ולהלחיקם בסמליו הלאומיים".

מדוע יבקש אדם להיות קורבן אולי כדי להשתחרר מאחריות. בני ערות המורת, לפי שנהב, אינם אחראים להישגיהם, דעותיהם וכישלונותיהם, כיוון שהם ניתנים להסתה ולהלהבה, וה"אשמה" בכך מתחלקת בין אשכנזים גרועים לבין אשכנזים גרועים עוד יותר. כאשר לא מטילים אחריות לא חלקים כבוד; החובה לחלוק כבוד ולהתייחס לבני ערות המורת כאל אנשים בוגרים הלה גם על כן המשפחה.

פרופ' יהונתן פרס
רמת השרון

הבלבול של שנהב

פרוש' יהודה שנהב טוען כי ההיסטוריונים החרשים והאינטלקטואלים של השמאל אהבים לעסוק בעולות שנעשו לפלשתינאים אך נרתעים מלעסוק בכתיבת המורחים בישראל. קצרה כאן היריעה מלמנות את מספר המתקרים החרשים על ערות המורת, ואסתפק לכן בהצגה קצרה של עמתי שעיקרה - שלילת קביעתו של שנהב כי ההיסטוריונים החרשים אינם עוסקים בערות המורת.

אני מתייחס רק לקביעתו של שנהב כי ה"אשכנזיות" של חוקרים אלה היא בעוכריהם ובגללה אינם מסוגלים להוראות עם המצוקה המורחית (ובעצם גם לא להוראות של ממש עם מצוקת הפלשתינאים). האמת היא כי אייחודות, בשני המקרים, מקורה לא באשכנזיות כי אם בציונות של החוקרים. חוקרים ופעילים פוליטיים אנטי-ציונים חמיד הורוה עם מצוקות, הן אלו של הפלשתינאים והן של ערות המורת. יורה מן, דומה כי שנהב מבלבל בין השמאל הציוני בכלל, לבין הכותבים הביקורתיים באקרמיה בנושא ההיסטוריה הישראלית וההווה הישראלי. את מגבלות השמאל הציוני הוא מתאר נכוחה; שמאל שמכין למתוח ביקורת על המדיניות הישראלית מאז 1967, אך לא מכיר בחלקה של הציונות ובחלקה של מדינת ישראל כטרדיה הפלשתינית של 1948. שמאל זה, מאחר שלא היה עם השירותים הנ"ל.

מזון ואהבה

בהמשך לכתבתו של גאל משיח על יומי תימן (מוסף "הארץ", 6.12.12) ברצוני להבהיר: לאחר סגירת בית התינוקות בראש העין, בחורף 1952, הועברו איבקה ילדים כלכד למוסד אס וילר של ויצ"ו בתל אביב. אלה היו ילדים שלא יכולנו לאתר את הוריהם. בכתיבה צוין כי הורים רבים טענו שילדיהם נעלמו לאחר שהועברו למוסד. אני לא פגשתי הורים שבאו לחפש את ילדיהם.

שם המשפחה "אמץ" נבחר על ידי שירותי הסעד, לילדים שהגיעו מבית היולדות והיו מועמדים להימסר לאימוץ, לאחר שהוריהם הביולוגיים וחתמו על ויתור. השם ניתן ככדי לשמר על סוריות מחולטת. כל התינוקות שהגיעו למוסד אס וילר הובאו לאתר פנייה של שירותי הסעד, והחזרתם למשפחה או העברתם למקום אחר נעשתה אך ורק ברשות ובתיאום עם השירותים הנ"ל.

העיניים של שנהב

הנה הפרופיל של איש שמאל ישראלי לפי גרסת פרוש' יהודה שנהב: אשכנזי, גזען, אנטי-מרחי, שונא בעומק לבו פלשתינאים ולכן מקבש להתייחס על ידי הקמת מדינה כשביבל, מתנגד מושבע למוסיקה מרחית, שטחי, ציוני, מטפח כמכוון יריבות בין מורחים יהודים למורחים ערבים, אדיש לכל עוול חברתי ושוכל וכיית יסור כמו הוכוח לחינוך ולשיכון.

תקרא טוב. כך ממש משרטט שנהב, במידה לא-קטנה של שגאה, את דמותו של השמאלן המצוי. לאחר כל כך הרבה בוז לא נשאר לשנהב מקום לסטל ברצינות בכישלונות האמיתיים של השמאל הישראלי, כמו למשל הכישלון לייצג את החלשים כלכלית.

דידי זוקר
הרצליה

צר לי מאוד על יחסו השלילי של משיח למוסד אס וילר. כמוסד זה נעשתה עבודת קורס: ימים מהילים לא היו בין החיים לולא הטיפול המסור והאורח של עובדי המוסד.

רלה בן-יעקב
תל אביב

בתיאבון לכולם

בקשר לכתיבה "מה אנתו אוכלים באמת" (מוסף "הארץ", 13.12), וכעייית החומרים המשמרים המצויים כמוון: אנתו לא חיים בטבע, לא עוסקים כציד ולא אוכלים פירות ישר מהעץ בחצר. מערכת השיניים שלנו כבר אינה מותאמת לכשר נא אלא להמכורגר. אנו חיים חיים אורבניים ואוכלים מזון אורבני, גם אלה מאיתנו שגרים בבית קטן עם גינה נחמדה. אי אפשר להעמיס על מערכת העיכול הערינה שלנו מזונות קשים, טבעיים, לא-מטוקרים.

החיים בטבע לא התאימו לאדם ולכן יצר - ועדיין הוא יוצר - סביבה חשה ונוחה יותר. חומכי השימור נתונים בפקיח הרשויות, ואין בהם כל רע. בעיה מתעוררת רק כאשר המינון עולה על המותר.

בכתבה מוכר כי אנשים מפתחים רגישויות לחומרי שימור, לצבעי

תגובות

תגובה פבלובית

נה שאלה מעניינת למחקר, העולה למקרא תגובותיהם של חבר הכנסת רבי צוץ' ופרופ' יוחנן פרס (מוסף "הארץ" 3.1.97). על מאמרו של פרופ' יהודה שנהב: מלוצע כל ריבור על פערים או ריכוז עורתי גורמים - כמו בהתניה פבלובית - לפרצי תוקפנות, ניסיונות השתקה ורדה לגטימיזציה של הרובר, ורוקא מצד אינטלקטואלים ופוליטיקאים של השמאל.

אכן צודק יוחנן פרס בדבריו שמשנות החמישים ועד ראשית שנות השבעים, כ-20 חוקרים הקדישו לנושא הפער הערתי את "עיקר אונם", כמה הושקע האון האינטלקטואלי העצום הוח בעיקר בניסוח תיאוריות שהעניקו גושפנקא מדעית למיקומם הנחות של המוחים: למשל הצרכת הלוטע עבודה מעמדיית על בסיס אתני, בעורת הסברים על פיגורים התרבותי של המוחים, ויצירת אפרטהייד יחוני על בסיס תורות הינוכיות על נחשלות קוגניטיביות, תורות כהמלצתן ילדים מוחים ממוינים ונשלחים למסלולי הכשרה שמוכילים ישר לאלומות הייצור של מפעל הטקסטיל המקומי.

יוחנן פרס טוען שבקיות חברתיות אינן נפתרות אלא בנשרות. כיצד הוא יורע שהבניה הערתית היא בגדר גוויה יש לו סקרים שמוכיחים את זה. אחון נמוך של מוחים שנסקרו, הוא מרווח, סבורים כי יש בישראל בעיה עדתית, כאן נכנע יוחנן פרס הסוציולוג ליוחנן פרס איש מכוני הסקרים.

מהווית של הסוקר, המציאת מתמצית בתיעוד רשמיים והעדפותיהם של הנדגמים, לטוקר אין עניין במציאות האובייקטיביות הכלולת בין השאר עובדות מתועדות היטב על פערי הכנסה והשכלה. לא מעניינת אחון גם העובדה שביטוי עמדהם של נשאלים נסקרים יכולה להיות תוצר של הערד אינפורמציה, או לחצים חברתיים, או תעמולה, או השתקה של עמדות אלטרנטיביות - פרקטיקה שפרס מדגים היטב במכתבו ואשר סופה להביא לקבר ישראל כל כעיה חברתית.

ד"ר יופי רהאן
באר יעקב

שונה והחטא הקדמון

לרות מעמדו כפרופסור וראש המחלקה לסוציולוגיה של אוניברסיטת תל אביב זכה יהודה שנהב לקטילה אישית ולא לתחייסות עניינית לרבריו. עמית נכבד במחלקה לסוציולוגיה מציע לשנהב לא לקשור לראשו "כתר של קודון". וראי: כל ניסיון לדבר מנקודת המוצא של אינטלקטואליות מורחית בהכרח מוזהה עם "קורבן" ולא למשל עם קריאה לסוציולוגיה

היסטוריוגרפיה ביקורתית. אחון עמית (פרופ' יוחנן פרס) מוסיף גם כ"אנקדוטה אישית" חטא קרמון נורא של שנהב אשר הציע, כאשר היה מרצה צעיר, ללמד קורס של "יסודות התרבות המערבית". מה הפואנטה באנקדוטה יש פה חיוך (אשכנזי) פנימי ולקח כפול ל"שנהב המאוחר". מה פתאום אתה מגלה עכשיו את ה"מורחיות", ארזני (המורחי) היקר, הרי אתה הוא אותו מרצה צעיר שהציע ללמד על "תרבות המערב". ליוחנן מורשה יש בעלות על קאנט, לא

ליהודה מנגרד. שנהב מעלה על הכמה הציבורית - ולראשונה מתוך לוע הארי של האקדמיה הישראלית - את הקשר ההרוק בין דרקע החברתי והאיריאולוגי של החוקר לבין נושא המחקר. ההיסטוריונים החרשים (כו, הם אשכנזים, ואולי הגיע הזמן שיעצרו לרגע ויחשבו מה זה אומר) אינם מעוניינים בנושאי מחקר "ערתיים", לא רק, כמו שהאמריקאים אמרים, מפני שהנושא אינו "סקסי מספיק" אלא מפני שהוא מעלה (כאשר הוא נחקר כראוי) שאלות נוקבות על זהותם האשכנזית של החוקרים.

אופי המחקר שנעשה עד כה, בגרול, מוכיח לי את המעמד הגטואי של "המטיקה המורחית" עד לפני זמן לא רב. יש "חברה ישראלית" ועיסוקים מחקריים רציניים, ויש "ערתיים". שנהב הצביע על העובדה שוריקת הנושא הערתי לשוליים אינה חוצאה של שיקול אינטלקטואלי רציני אלא של השתקה, תהליך חברתי ופוליטי המאגר ימין ושמאל, ציונים, פוסט ציונים ואנטי ציונים.

שנהב היה יכול להעיו לצאת בקריאת התגור שלו רק אחרי שנים של מחקר התבססות אקדמית וראו איזו קטילה אישית ספג. אחת מטכניקות ההישרדות של אותם אינטלקטואלים מרחים מעטים שהצליחו לחזור לאקדמיה היתה הבחירה שלא לעסוק בחקר החברה הישראלית אלא לכתוב על ארה"כ, אפריקה או דרובליקה בספרד.

האם אני עצמי עושה מעשה חכם, באקדמית מורחית לא מבוססת, כאשר אני חושפת את צווארי לקטילה אישית ורמה?

ד"ר מנינה מוצצ'ה-הלר
באר שבע

שונה צודק

פרופ' שנהב צודק בטענתו שאין שמאל חברתי וכלכלי בישראל, מכיוון שהשמאל הישראלי רואה את המציאות דרך הסכסוך היהודי-ערבי. עם זאת המאמר מערב שני תחומים: האינטלקטואלים החרשים למיניהם מצד אחד, והשמאל מצד שני. שני גופים אלה, עריין רב המשותף ביניהם בנושאי מדיניות חברתית, אבל גם ההבחנה ביניהם צריכה להיות ברורה.

אלכס ליבק

התחנה המרכזית
הישנה, ירושלים,
ינואר '97

הגיע הזמן שהיחס של השמאל הישראלי למרחים ייחקר לעומק, ללא כל סאבו. יש נטייה לראות במרחים אנשים פסיוויים והגיע הזמן לפרק גם את המיתוס הזה. לרוגמה, צריך לברוק את ההתנגדות של מרחים אינטלקטואלים ואחרים למדיניות ששררה כשנות החמישים.

ד"ר יצחק סמורטא
תל אביב

בעד שונהב

כמו יוחנן פרס, אילן פפה ודרי צוקר ("הארץ", 3.1.97), גם לי היו הסתייגויות לא מעטות מאמרו הנוטה של יהודה שנהב ("קשר השתיקה", "הארץ" 27.12.96), וכמיהר מנטייתו להכללות סוחפת שעושות עוול עם רבים מהמרחים עצמם, כמו גם עם קבוצה לא קטנה של חוקרים המבקשים דרוקא להעלות את נושא ההיסטוריה והזהות המורחית בישראל.

"האינטלקטואלים של השמאל", שאותם שנהב מייסר, כוללים חוקרים כמו שלמה סבירסקי, אלה שוחט, דבי ברנשטיין, סמי סמוחה, יואב פלר, אורי רם ודכים אחרים שהפגינו הכנה מעמיקה של נפתלות הדומיננטיות האשכנזית בישראל.

אבל אסור שההסתייגויות יעיבו על העובדה שכעיקרו של רוב שנהב צודק: עריין לא קיים בישראל, ובאליטות האקדמיות בפרס, ריאולוג עמוק ואמיתי עם תרבות המורח הערבית-מוסלמית, שנהב, מצויים השורשים של כשישים אחון מאורחי המדינה (ערבים ומרחים). ה"מרחב הלאומי-ציבורי" בישראל עריין אשכנזי כמעט לחלוטין.

הלאומיות הישראלית (שמאל כימין) הנדירה עצמה "בצלם" העדה האשכנזית. הגדרה זו "העלימה" כמעט לחלוטין את עברם הערבי של כמחצית מיהודים, ובורדה את הערבים הפלשתינאים לשוליה-שוליים. כך נשמרה עליונותם של האשכנזים בכל תחומי החיים המרכזיים, כולל באקדמיה, וזו אחת הסיבות שעד היום כיטי העוני והאכטלה הקשים ביותר מצויים כשכונות וכיישובים המרחיים. תנוכתם המתגוננת של יוחנן פרס ודרי צוקר מעידה על קיומו של "קשר שתיקה" של השמאל הלאומי, שניווט את רוב המהלכים שהביאונו עד הלום.

ד"ר אורן יתחאל
אוניברסיטת כנהרדיון

שונה חולה

יהודה שנהב כנראה חולה כמחלה שהוא מנסה להדכיר. ככל כליל הביקורת שלו על השמאל האשכנזי, על האינטלקטואלים האשכנזים ועל הימין ש"מלהיב את המרחים בסמלים לאומניים", מזכרת המפלגה השלישית בגרולה - ש"ס -

רק פעם אחת. הנה, גם לשנהב יש אזור שתיקה ונקודה עיוורת. כפי שהוא עצמו מוכיח (אך כמובן אינו מפתח) ש"ס רואגת לוכיות, לחינוך, לפיתוח תרבות אתנית וכדומה. ש"ס היא תנועה של מרחים שמפייסת את המרחים עם מקורוניהם (או כשפה שאינה אינטלקטואלית כמו זו של שנהב, "מחורה עשרה ליושנה"), עוסקת בנושאים חברתיים ואינה מגדירה את זהותם המורחית של אנשיה רק כאנסוגניום לאשכנזיות.

ברור למה שנהב מתעלם מתנועה כזאת. הוא מחפש תנועת שמאל מורחית, שתתחייט לערכים כמו שיהודי האמנסיפציה התייחסו לתרבות האירופית. הוא מחפש תנועה שתשלב את וכיות המרחים עם וכיות הפלשתינאים. מבחינה זו, ש"ס אינה מתאימה. תפיסתה מאוד אתנוצנטרית. יהודים מרחים לא רואים עצמם כיהודים בני רת משה, כמו ששנהב היה רוצה. הם רואים עצמם כיהודים והזהות המורחית שלהם קשורה מאוד בסמלים רתיים ומסורתיים. רק השימוש בסמלים כאלה הצליח להחריר מפלגות מורחיות לכנסת.

רק אינטלקטואלים אמיתיים, כמו שנהב, יודעים מה טוב למרחים. הרת שש"ס מפזיה היא "אפיוס להמונים"

מילוי תפקיד זה כמחוז תל אביב אזוריות הסנגורית המחוזית ענבל רובינשטיין וסגניתה דנה מרשק מרום. כניית מערכת פיקוח אפקטיבית דורשת זמן וצבירת ניסיון, מה גם שעורכי ריגול עצמאיים אינם רגילים כלל ל"פיקוח חיצוני", והוא מעורר אצלם התנגדות עזה. מי שחושב שאפשר "לכפות" שינויים אלה על ציבור שלם של עורכי ריגול עצמאיים תוך שישה חודשים - טועה כהחלט. מי שחושב שאי אפשר להצליח במשימה זו - טועה אף הוא.

פרופ' קנת מן
הסנגור הציבורי הארצי

זו לא רמלה

ני מכיע את מחאתי על תמונת השבוע של אלכס ליבק ("הארץ שלנו", רמלה, 13.12.96). העיד רמלה נהייה כשכיות חמרה רבות. הצגת תמונה של קשישה על רקע פסולת כנייה, כאתר שהוא בתהליך של תכנון וכנייה, עלולה ליצור את הרושם שאלו פניה של רמלה, ולא היא.

אלי וריל
מימ ראש העיר

ה"פוסל". אין פוסלים עורך ריגול מלעבור במקצועו על כסיס חוות דעתו של פרקליט זה או אחר מהפרקליטות. אין עושים זאת בלי לכוונת תשתית עובדתית ברוקה בקשר לאיכות עבודתו של עורך הדין. להשלמת התמונה ראוי להזכיר כי פרקליטים אחרים בפרקליטות המחוז התנגדו מלכתחילה להקמת סנגוריה ציבורית בעלת מעמד רם, והם עריין מקשים למנוע מהסנגוריה מעמד של שוויון מוסדי, אך אין לי ספק שגממתם נדונה לכישלון.

כיום יש כאוור תל אביב יותר ממאה עורכי ריגול חרשים אשר פועלים כסנגורים ציבוריים. הן הנאשמים והן השופטים מכיעים הערכה רכה לעבודתם. הסנגוריה הציבורית תמשיך לקלוט עורכי ריגול חרשים, אגב הפעלת פיקוח עליהם. בכתבה צוטטו גם עורכי ריגול בכירים בתחום הפלילי אשר הכיעו רגאה בנושא הפיקוח על הסנגורים הממונים. אני מצטרף לדעתם אך מרגיש: פיקוח כנייה הסנגוריה משמעו מתן ייעוץ מקצועי על ידי הצוות הבכיר שלה, מעורבות צמודה בשלבי הטיפול בתיקים מסוכנים, עמירה על ביצוע כל פעולות הייצוג הדרושות ככל תיק, נוכחות כתי המשפט לשם תצפית וגיבוי ועוד. על

ושווררה כ-22.9.95 בתוכנית "יומן". ייתכן שאבישי רכיב הוא אדם קיצוני אבל יש עוד לברר אם זה טבעו האמיתי או חלק מתפקיד שקיבל עליו. ישראל מידר שילה

הפרקליטים

לפני שישה חודשים כלבך נפתח המשרד הראשון של הסנגוריה הציבורית. המטרה: לחולל מהפך בתחום הייצוג במשפט הפלילי. מהכתבה "יותר כסף, יותר זרק" (מוסף "הארץ" 3.1.97) עולה שהסנגוריה לא הצליחה לשנות את המציאות הקשה שהיתה בעבר. אין זה נכון.

לפני הקמת הסנגוריה, כמחצית הנאשמים הופיעו למשפטם ללא סנגור, ובמקרים רבים שבהם טונה סנגור, היה זה עורך ריגול שאינו בעל ידע מספיק במשפט פלילי, או שלא התאמץ במידה הראויה מפני ששכרו היה גמון. כיום מספר הכלתי-מיוצגים יורד בהדרגה מחורש לחורש ואיכות הייצוג עולה במידה משמעותית מאוד. המאמר מצטט התבטאויות של פרקליטים מן התביעה, האומרים: "הסנגוריה טרם פסלה סנגורים אשר בעינינו, פרקליטי התביעה, צריכים

כעיניהם, כי היא מסיחה את דעתם של המרוכאים מהבעיות שלהם. יש בעמדה זו התנשאות, האופיינית לאשכנזים הגמונים או לאינטלקטואלים מורחים שהתנתקו ממום מהציבור המורחי ודרכם.

אבי סיקאר
ירוחם

עוד על מאמרו של פרופ' יהודה שנהב, ר' עמור 24.

דיקו בהגדרות

כתבה על הסנגוריה הציבורית ("יותר כסף, יותר זרק", 3.1.97), הווכר שעויד ענבל רובינשטיין "ייצגה בעבר את איש הימין הקיצוני אבישי רכיב".

הגדרה זו שנויה במחלוקת. אבישי רכיב פעל כאיש השב"כ משר שנים, רכיב שאושר על ידי ראש השב"כ הקודם יעקב פרי. היושר מתייב להטיל ספק אם רכיב היה מבחינה אידיאולוגית "איש הימין הקיצוני", יותר נכון יהיה לכנותו "סוכן השב"כ אשר פעל נגד הימין הקיצוני".

עוד רובינשטיין אף הודתה כשם מרשה, ורבריה שודרו ב"קול ישראל", כי רכיב ביים כתבה אשר צולמה על ידי צוות הטלוויזיה הישראלית

במה אנחנו אשמים

אפילו בעניין שולי כמו יחס שוויוני להומוסקסואלים משניא עצמו השמאל על רוב רובם של המזרחים. מי שלא מאמין - שיצטרף אלי לחוג בית בעיר פיתוח

אמנון רובינשטיין

מאמרו במוסף "הארץ" (27.12) מאשים יוורה שנהב את השמאל בכלל, ואת מרצ בפרט, בכל האשמה אפשדית: הם אחראים לא רק לפערים החברתיים וההשכלתיים בין יוצאי מערב למזרח, הם גם אשמים בקידום הרעיון של שתי מדינות לשני עמים - פשע יוורי ציוני ממדרגה ראשונה. והכל כרי להתרחק מהמזרח הכלתי ומכור המאיים ולמנוע את הנרית הטבעית של פלשתינאים ויהודים מורחיים.

שנהב קובע בועם ובלעג שלא דרשו הקמת אקדמיה למוטיקה קלאסית ערבית: לא רק דרשו אלא הקמנו מחלקה למוטיקה מזרחית באוניברסיטת בראילן, דירבנו ומימנו עשרות להקות ופעילויות בתחום התרבות המזרחית. שנהב מאשים שאיננו מלמדים את השפה הערבית ואינו יודע כי החל מהשנה, ערבית היא שפת הובה גם בכיתה י'. הוא אינו מוכיר את הניסיון הנועז של הקמת בני הספר "קרמה" ואת סיבת כישלונם. הוא מוכר על אודותיו כוגרים בני המזרח כעל אנשים נטולי רצון אישי. השמאל הליברלי האשכנזי אשם במצב מפני שהוא מפתח מהמזרחיות: הימין האשכנזי אשם מפני שהוא "מלוהב את המזרחים כמסלול" חברי הכנסת הושרים יוצאי המזרח כולם אינם אלא משת"פים של הממסד האשכנזי. המזרחים עצמם להם אין מח לומר, ואילו לא התגייס יוורה שנהב למענם היה גורלם רע ומר.

ובכל זאת נותרה שאלה אותה הטענה תשובה איך קרה הדבר שרוב רובם של המזרחים מצביעים בעיר הימין למרות שהאינטרס החברתי והתרבותי שלהם מזויזם להגיע להסדר שלום ומשדח עם העולם הערבי והתשובה הראשונה על קשייה זו היא פערי ההשכלה - ובעיקר הפער בהשכלה הגבוהה - בין יוצאי הערות השונות בישראל. בעניין זה אכן נעשו שגיאות גדולות - בעבר - שגיאות שבעשו בסעות ומחוסר הבנה ולא מתוך דרון לב. שגיאות אלה הולירו פער השכלתי המור שהוליה מצוקה אישית שהולירה בעיה פוליטית. הכעיה הפוליטית נובעת מהעובדה שנוצרי מיתאם מפתח בין דמת ההשכלה לבין רגם ההוצבעה ככל שההשכלה גבוהה יותר כך ההצבעה לימין פוחתה.

כך התפלגו המצביעים לראשות הממשלה בבחירות האחרונות: השכלה עממית: נתניהו 73%, פרס 27%. השכלה תיכונית: נתניהו 62%, פרס 38%. השכלה על-תיכונית: נתניהו 54%, פרס 46%. השכלה אקדמית: נתניהו 37%, פרס 63%. השכלה תורנית (ישיבה): נתניהו 100%, פרס: 0%.

ובמלים נוסות יותר: ש"ס הימין עשו חיל בקרב אותם מורחים ששערי תעודת הבגרות והנואר הראשון היו נעולים בפניהם. שערי הישיבות נפתחו לרווחה לפני כותרים אלה, ללא תשלום וללא מבחני סף וקבלה.

הנתונים אכן מדאיגים. בין 1988 ל-1993 עלה שיעורם של התלמידים המזרחים, מקרב הנישנים לכתינות בגרות ככל שנתהו, אבל תעודת הבגרות נותרה בעיקר מתת חלקם של התלמידים האשכנזים הישראלים והותיקים. ב-1994, שיעורם של כוגרי 13

שנות לימוד (השכלה על תיכונית) הוא 19% בקרב בנים ליוצאי אסיה אפריקה, 33% בקרב ילירי ישראל ו-47% בקרב בנים ליוצאי אירופה. זה מער מכאיבו היחס הוא 1:2.5 לרעת המזרחים.

כאשר יודים מעט ברמת ההשכלה, וכורקים את שיעורם של אלה שלמדו לפחות 11 שנים, הפער קטן יותר: 76% בנים ליוצאי אירופה ואפריקה, 63% בנים ליוצאי אסיה אפריקה, 83% (הגבוה ביותר) ילירי ישראל. מפער של 1:2.5 יורד הפער ל-1:1.2.

מה החסר? מה קרה בשנתיים מכריעות אלה? בניהם של יוצאי אסיה אפריקה נתקלו בשני שערים נעולים: שער תעודת הבגרות ושער הכניסה להשכלה הגבוהה.

הבגרות, רימויים העצמי שופר מאוד ושערי ההשכלה הגבוהה נפתחו לפנייהם. נסרף גם השערי השני: רשת מכללות אקדמיות הוקמה, ובוהו עלה מספר הסטודנטים מ-8,300 ב-1990, ל-28,000 ב-1996, וליותר מ-30,000 ב-1997. גם כאן, רוב רובה של הרוספת היא תלמידים מזרחים. אם תימשך התוכנית המקורית נגיע תוך ארבע שנים למצב שבו כל ישראלי שני יהיה בעל תעודת בגרות וכל שלישי יהיה בעל תואר ראשון.

כלומר ייווצרו כמעט שוויון בהשכלה הגבוהה, בשנים הראשונות של המאה הבאה. ההשכלה היא אכן גודם עיקרי המסביר את הפערים בין דפוסי ההצבעה השונים בארץ. לא צריך סטטיסטיקה כרי לחוש בכך, רי לשוחח עם סטודנטים מזרחים באוניברסיטאות. רק מעטים מקרבים הצביעו ש"ס - כנראה להמונים שהצביעו למפלגה זו מתוך האוכלוסייה המזרחית כולה.

אך, לא רק ההשכלה היא המעצבת את דפוסי ההצבעה. למפלגה גאורה - מה שנקרא בישראל "שמאל", יש בעיה נוספת: עיקרי אמנותה של מפלגה כזאת מקוממים רבים מקרב המזרחים. עמדת השמאל בזכות מר"ם עם אש"ף ובזכות הגדרה עצמית למלשתינאים, כמו גם ההתנגדות לכפיה רחית ולממסד הרבני, מחזקות לא פעם את כל ההישגים האחרים שלו. אין זו המטה של אשכנזים תחמגים, אלא מציאות ששרשיה עמוקים ורק מי שאינו מכיר את ישראל יתעלם ממנה. אפילו בעניין שולי כמו יחס שוויוני להומוסקסואלים משניא עצמו השמאל על רוב רובם של המזרחים ומי שלא מאמין - שיצטרף אלי לחוג בית בעיר פיתוח. מפלגה כמו מרצ וגם העבודה - עומדות אפוא מול דילמה: להסתגר לעקרונותיהן ולעיקרי אמנותן או לוותר, כיוודע, על ההבנת מעגל מצביעיהן. רבדים אלה כנונים לא רק לשמאל האשכנזי אלא גם לפעילי שמאל מזרחים. עובדה כי כל התנועות, החשובות כשלעצמן, שנועדו להביא המוני מזרחים אל המחנה המתון נכשלו.

נכשלה גם רשת "קרמה" שהקים יר"ד שלמה סבידסקי. כאשר עוררתי ותמכתי בהקמת בני ספר אלה התקפתי מימין ומשמאל, אך האמנתי כי המצוקה כה גדולה עד שהייכים לתת יד גם להתחלה זו ואני, כשר חינוך, צריך לשרד לציבור הגדול של משכילים מזרחים כי אין פסול בשימת רגש על המורשת היהודית המזרחית.

הכישלון לא נבע מעוינות הממסד אלא מהתנגדות הורדים המזרחים. בית הספר קרמה בתל אביב, בניהולו של סמי שטרית, גייס חבר מוריס בעלי מוניטיוניה גבוהה וגם היו לו הצלחות, אך תושבי שכונת התקווה סירבו לשלוח את ילדיהם אליה ובעצם הטילו חרם על בית הספר. מרועז שמום שהמסד האוניברסלי והשמאלי של בית הספר - אודכה גם לתללים פלשתינאים כיום היכרון, איכזר קורבנות צוענים והומוסקסואלים כיום הזוהר - קומם אותם. שום ממסד אשכנזי לא הסית את תושבי השכונה הם עצמם לא רצו שום מסר מסוג זה. נתון, יש קושי גדול לדבר אל הציבור המזרחי הרחב ואל פעיליו בלשון השמאל ובאמנותיה. רק ברמיון הפוסט ציוני, השסתי והדרודי, הכל פשוט וקל.

בעיני פרוץ יהודה שנהב, הפוליטיקאים יוצאי המזרח כולם אינם אלא משת"פים של הממסד האשכנזי והמזרחים עצמם? להם אין מה לומר

בממשלה הקודמת נפרצו שני השערים האלה: בעזרת תוכניות סיוע חסרות תקדים החל "מבצע בגרות", כלי להוריד את רמת הבחינות, שהעלה את שיעור מקבלי תעודת הבגרות כאותו מהשתנון כמדיה דרמטית:

זה היה שיעור מקבלי תעודת הבגרות עם סיום בית הספר: 1992: 31.5% באוכלוסייה כולה (37.1% במגזר היהודי). 1994: 34% באוכלוסייה כולה (39.5% במגזר היהודי). 1995: 37.9% באוכלוסייה כולה (43.8% במגזר היהודי).

רוב רובם של המצטרפים החדשים למעגל הבגרות הם בני השכבות החלשות - יהודים וערבים. בשלוש שנים נכנסו יותר מ-10 אלפים תלמידים כשנה למעגל

אלכס ליבק

תחנת משטרה
פלסטינית,
בית לחם,
ינואר '97

מיהו תמים

תוך כדי קריאת הכתבה על האסטרולוגיה ("הזרמים" הגדולה של המאה ה-20, מוסף "הארץ" 10.1) נזכרתי בשיחה שקיימתי עם ירדן ר"ר אלחנן ליבוביץ' ז"ל, כשנה לפני פטירתו. אלחנן אמר כי יגיע ומן שיינתנו קורסים באסטרולוגיה כאוניברסיטאות נארץ. קיבלתי את דבריו כהגומה טרורית, ממין ההגומות שהתרגלנו לשמוע מפי אביו.

מתברר שאלחנן ליבוביץ' צדק ואני הייתי החמים. בכתיבה במוסף מצוטט "היסטוריון של המרעים מאוניברסיטת ת"א ובעל תואר אקדמי במסיקה", אשר בעיניו המבחן של האסטרולוגיה אינו אמיתותה, אלא מירת הצלחתה לתת לאנשים הרגשה טובה ("אנשים כאים לאבחון ולייעוץ ויוצאים מרוצים"). ירדן "הלשכה המדעית לאסטרולוגיה" מצהירה בכתיבה כי אמת ממטרות הלשכה היא לעודד התרת לימודי אסטרולוגיה לאקדמית. אם אכן ראש ממשלה לשעבר הוא בין המאמינים, אין לולול ביכולתם של האסטרולוגים להשיג מטרה זו.

וזית' ללמוד בצעירותי אצל רבנים שנחשבו גדולי תורה שברודנו, והונכתי על העיקרון שביטא גדולי המאמינים, הרמב"ם זצ"ל: בלי האמונה כוחש בחידה ובאחריות מלאה למעשיו אין לקיום תורה ומצוות משמעות. ראוי להוכיח לעצמנו את דבריו של הרמב"ם על האסטרולוגיה, הישועה והקוסמות (הלכות עבודה זרה, יא, טו); "ורברים אלו כולן דברי שקר וכזב הו... ואין ראוי לישראל, שהם חכמים, להימשך בהבלים אלו".

לכאורה, מה שהרמב"ם הכין בימיו, בעזרת גודל רוחו וביכולתו האינטלקטואלית המדהימה, צריך היום להיות מובן לכל בר דעת בעל השכלה תיכונית. אלא שכנראה, למרות כל חילוקי הדעות בין החרדים, הדתיים, המסורתיים והחילונים, יש לרבים מהם נטייה משותפת רבה: דבצון (כפי שאומר אותו מרעון) לבוא לאבחון ולייעוץ ולצאת "מרוצים".

פרוס אברהם פינטוך המחלקה למתמטיקה ולמדעי המחשב אוניברסיטת בן-גוריון

היבטים אישיים

מה הבריות בקשר לאסטרולוגיה, בעקבות כתבתו של רמי רוזן שבה גם אני מצוטטת בעשרים השנים האחרונות, נתנעת "העירון החרדי", המשלבת תכנים מיסטיים ומיתיים עם רוח שנות השישים, כפרה התפתחות משימה. לעומת זאת, טיעוניהם של המרענים חוקקים את האסטרולוגיה - מהם אנשים מצטיינים בתחומם - נשארו ללא שינוי. הם רואים את

האסטרולוגיה כמסורת מלכתחילה, ולכן אינם טורחים כלל ללמוד את שיטותיה ואת ההיבטים ההיסטוריים, החברתיים והחוקיים שלה. אותם מרענים היו חוקקים כחומרה - ובצדק - את מי שהיה מתיימר להביע דעה פסקנית בתחומיהם בלי ללמוד קודם את הנושא לעומק.

בכתבה נטען, ברוב ההתנגדות המסורתית, כי לפי האסטרולוגיה "אנחנו לא אוהבים באמת לאירועים שכחיינו". איני בטוח שאני מבין מה פירוש "להיות אחראי באמת לאירועים כחיי", אבל האמונה שמהלך חיינו נקבע לפי מולקולות הרנ"א בגנים שלנו בודאי קרובה יותר לרעיון ה"א-אחריות" מאשר גישתה של האסטרולוגיה שדה לין למשל, כמי שהיא מלאאת בכתיבה. אם המשתתפים בסדנאות שלה חשים שהם מקבלים את התמורה החוקית שהם מצפים לה, מה אכפת לנו אם היא קיבלה את הרעיון בשרד מכוכב סיריוס או מננכי מוחזה

הכירולוג ריצ'רד רוקינס, בעל מעמד כבד במסד האקדמי הכינולוגי, יודע בדיוק מהי האמת המחוללת ומי הם אייביה, שיש לדרוץ אותם. רעיונו ברב הצורך להגן על "האנשים הטיפשים שם ברוץ" מפני אמונות כוזבות, מוכיח תופעות כמו תורת הגזע הנאצית או קשר השתיקה סביב הטיהורים הסטליניסטיים. כשני המרענים, השלטון האזרחי למעשים וזה לתמיכה רעיונית ומוסרית של הרכה פרופסורים בכבדים. עמדה כזו של מסד אקדמי, הודף דעות שאינן מקובלות עליו, אינה שונה כעיקרה מן של המסד האקדמי הישועי (שכלל בעלי מוחות מבריקים באותה תקופה), שיום את העמדת גלילאו לריון על כפירה באמת המחוללת.

ד"ר יואב בדרב
תל אביב

אגבלות המדע

אדם שמרבית חייו הנוגרים עובר חי את העולם המדעי, וכאדם שמעולם לא התעניין באסטרולוגיה, לא יכולתי שלא להתרעם. כל מי שהציץ ולו פעם לעומקי העולם המדעי וראי מבין את קוצר ירו לטפח תשובות לכל השאלות הנובעות מהתבוננות בעולמנו. תפיסת המדע כאמת היחידה היא תפיסת דתית המכחיחה צרות אופקים, ודוחקים על אלה שאינם תופסים כך את המציאות. היא גישה מתנשאת ואנטרדוקרטי. זו גישה המולידה אמירות כמו זו של ריצמן על האוטוקסואלים.

חילוניות היא קודם כל הנכונות להעמיד תמיד כטימן שאלה את הוראותיו שלנו, היא הבהנה שאין אמיתות אויביקטיביות. נניח שחלק מהגישה המיטית לעולם שקיימת: אם הן מסכת אשד או תחושת נחת

קיומית לאנשים המאמינים בה, מי אנו שנחרעם על כך. כל עוד אין כירינו הסברים ותשובות איר העולם מתנהל, עדיף שנסגל לעצמנו קצת צניעות וסובלנות.

אלעזר יערי
תל אביב

חזרה לשוהב

אמרו של פרופ' יהודה שנהב ("קשר השתיקה", מוסף "הארץ" 27.12) משקף בצורה קלעת את רמותה של החברה הישראלית, ככל הנוגע באותו "ציבור נאור", "מתקדם", "שמאלי" וכל הסופרלטיביוס שהוא עוטה לעצמו. מלחמת התרבות האמיתית נארץ היא בין האשכנזים למורחים. חסיפת ילדי הימן והניטויים הדיפואיים שנוצצו בהם היו גורמים ועוד ככל תנועות שטאל, בכל מקום בעולם. כאן התגובה היתה קשר שתיקה מחליא.

כנראה שקיימת סתירה מהותית בין שמאל אמיתי לאשכנזיות. רבוע שהאשכנזים יתפכו לשמאל אמיתי, האינטרסים הישרים והמיידיים שלהם ייסנעו. לכן, כמורח, איני מצפה שהאשכנזים יעשו כשבילי את העבודה. אני רובים כמותי הגענו להכרה שהפתרון הנאות למורחים הוא ליצור תרבות אלטרנטיבית אוטונומית. את התרבות האשכנזית (שכרוב ערומה נקראת "שיראלי") אנו רוחים כשאט נפש.

מאיר בכיף
ירושלים

ההבדל הגדול

אסור שנטעה: אם נערה מצפון תל אביב שרוצה להתקבל לקורס טיס, או אשה מכפר שמריהו, היו כתבות על הכעיות של כלל הנשים בישראל, אמנון רבינשטיין, דני צוקי או פרופ' יחנן פרס לעולם לא היו טוענים שהן קשורות לעצמן "כתר של קורבן". אילו מיליוני פלשתינאים, או לחילופין הומוסקסואל שהוא בן זוגו של קברניט באל"על או אלוף משנה כצה"ל היו כותבים על הכעיות שמטרידות את כלל המשלתינאים ו/או הומוסקסואלים בישראל, הם לא היו זוכים לשום תגובה משלישית הסותכים הנכבדה.

אבל כשפרופ' יהודה שנהב כותב על הכעיות של מוחחים ומורחיות בישראל, בערים או בעיירות הפיתוח, הוא מקבל תגובה. נגרו לו מהסטים לטעון שהוא קושר לעצמו "כתר של קורבן".

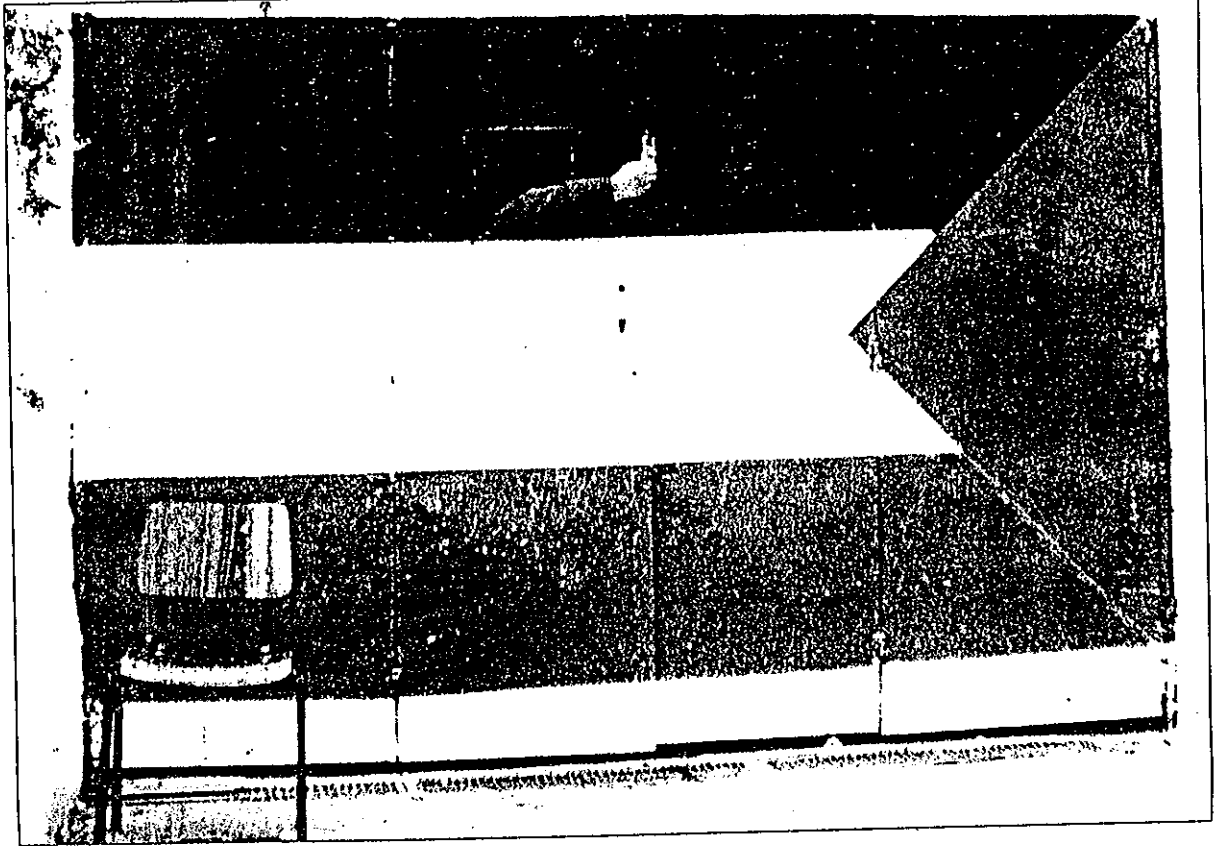
אני מציע לכל ישראלי שרוצה להתחזקת על עומק הגעונות שמולה ניצבים מרחים ומחזיות בישראל (הציונית או הפוסט-ציונית) שינסה

להכחיר לעצמו את גודל ההבדל הזה. משה ברק
ניו יורק

שאלה לשנהב

שאל נא את פרופ' יהודה שנהב: אלו הוגי דעות הוא ילמד במסמטסר הנא, בקורס "מקורות היסטוריים ואינטלקטואליים של מדעי החברה"? וכך: תלמידי השנהב דאשונה יוכו ללמוד את הגותם של אפלטון, אריסטו, תומס הובס, ג'ון לוק, ארס סמית, קרל מרקס, וינגונד פרויד, ו'ן פול סארטר, מישל פוקו. שנהב לא יכחיר ללמוד הוגים ערביים של תקופת תור הזהב, כשם שלא יציג לפני תלמידיו טקסטים מאלפים של קונפוציוס: הרמויות שהוא תהליכי הגלובלי המודרני.

אין זו תרבות "אשכנזית", כשם שגרו הסמלים המודרניים, בימי גלי העלייה של שנות ה-50, כך נרדו גם ה"שטעטל" והירידיש ומן רב קורם לכן. ישראל היא רק מקרה פרטי של מה שמרחש בעולם כולו: כל אלו שלא השכילו לגצל את תהליכי המודרניזציה במאה ה-20, מהכפרי בעיות פולין ועד הכפרי במדבריות הימן - נרחקים הצדה. אימרה

פונקציונליות, שלא תערב לאונו של שנהב ודומיו היא "מי שמשיקע - מגיע". שנהב כתב כי לא היה ספק שהעלייה הרוסית תשתלב בחברה הישראלית. זו קביעה נכונה אך טריוויאלית; מדובר באוכלוסייה בעלת ידע רב יותר מאשר האוכלוסייה האתיופית, ולכן ברור שהיא תנוע מהר יותר כלפי מעלה. אין בכל הנ"ל כדי להביע איוושהי הצרקה לאי השוויון הקיים בחברה הישראלית כיום, שיש לתקנו במהרה.

אילון סומליק
תל אביב

סרבנים ראשונים

צודקת הקביעה כי הסרבנות לא התחילה עם השטחים ומלחמת לבנון (זאת לא המלחמה שלי", מוסף "הארץ" 10.1). גם סרבני '56 לא היו הראשונים יותר מעשור לפני כן כבר היו אחרים שסירבו להשתתף במלחמה, מטעמי מצפון. בתקופת "המרינה בדרד", בשלהי '44, עורדה הנהגת היישוב המאורגן צעירים בארץ ישראל להתגייס לשורות הבריגדה היהודית, שהתימרה להילחם כנאצים תחת רגל בריט.

היו או כמה אנשים שסירבו ונימקו את עמדתם בטעמי מצפון. הבולט בהם היה נתן חופשי, מחלוצי העלייה השנייה וממקימי נהלל, איש מופלא ומרתק, שנמנה עם חסידיו המובהקים של מהטמה גנדי ותורת הא-אלמות שלו וינק את השקפת עולמו מטולסטוי, א"ד גוריון ואחר העם. ברזח השקפת עולמם הקים חופשי את "האגודה לרכיני מלחמה מטעמי מצפון", כמין שלוחה ארץ-ישראלית של "האינטרנציונל של מתנגדי המלחמה".

חבר בולט נוסף בארגון היה אברהם ליסור, חבר בגדוד העבודה וממייסדי מושב רשפון. חברים נוספים באותו חוג היו י. ליסאי, מודה במקוה ישראל, ורוד אנגל מירושלים. לא ירדע כמה חברים בריוק נמנו עם הקבוצה הפצימיסטית והרושם הוא שמספרם לא הגיע למניין, אבל תורתו של נתן חופשי הקרינה על קבוצת אנשי רוח מהאונברסיטה העברית וחלוצים המוהים עם "הפועל הצעיר". אלה הקימו ב-42' תנועה ושמה "האחור", כגלגול מאוחר יותר של "ברית שלום". חברי הקבוצה הזאת לא היו סרבנים מוחלטים והצריקו את המלחמה כצורך הנאצי. בימי מצעע הניסו ניהלו נתן חופשי ואברהם ליסור מאבק ציבורי נגד מטה

ההגנה, על כוונתו לגייסם, ונגד מה שהם ראו כהערצת הכוח ומיליטריזם. הנהגת היישוב הכמישה אותם ככינויי גנאי, לרבות "צמחונים", "מה יפית" (גרסת שנות ה-40 ל"מי נפש" של ימינו) וכמובן "בוגרים".

עקיבא ארינסט סימון פנה לראשי היישוב בבקשה לגלות גדלות רוח ולכבד את השקפת עולמם של הסרבנים. כעיקר התקומם על הקריאה שנשמעה כוונתם אקטיביסטיים לכפות עליהם גיוס. "עריין אין לנו מדינה וכבר יש לנו כל שיגעון הגרלות של מדינות ננס", כתב. ואכן, מטה ההגנה גילה התחשבות ושני הסרבנים שובצו בתפקידים לא מלחמתיים. נתן חופשי שימש חובש בנקודה עורפית ואברהם ליסור היה תצפיתן כמגדל שמירה מול חופי תעלת.

מאיר מרגלית
ירושלים

לא רק רומוילר

אני מכיר על המאמר "העיר והכלבים" (אנשים בחוית", מוסף "הארץ" 10.1): כרופא וטרינר רשותי אני שמח שהציבור העיתונאים התעוררו למחות על סכנת תקיפת מצד כלבים שבעליהם

אינם מחויקים בהם תוך הקפדה על דרישות החוק. אכיסת החוק נעשתה בשנים האחרונות קשה יותר ויותר; קולו של הציבור ודחב עדיין אינו נשמע, אגודות "צעד בעלי חיים" (לא כולן) הכיורו למעשה מלחמה על הרופאים הווטרינריים הרשתיים האמורים להילחם כנגד. נוצרה הבחנה בין "הטובים" (אגודות צער בעלי חיים המתוקשרות היטב), ובין "הרעים" (רופאים וטרינרים רשותיים), והיא אינה תרומת למוסיווציה של האזרחים לעשות את כל המאמצים להגן על כישחון הציבור.

במאמר כמוספי הדגש כי הבעיה אינה רק כלבי רוסוויילר. אמת: טיפול תקשורתי סלקטיווי - בנשיכות של כלבים מגוד רוסוויילר בלבד, מחטיא את המטרה ומסלף את התמונה. כך מנקים מכל אשמה ואחריות בעלי כלבים חוקפניים מסוגים אחרים. ברור שככל שהכלב התוקפן גדול - נוקו גדול, ורוטוויילר הוא נהחלט כלב גדול, אך נשיכות של כלבים גדולים אחרים אינן הופכות לפתע "חלבויות" רק בגלל שהמלתעות לא היו של רוסוויילר. אדם שננשך על ידי רועה גרמני, למשל, יוכל להעיר על כך.

ד"ר חופשי שרה
וטרינר עירוני רשותי
עיריית ירושלים

אלכס ליבק

צומת נחשון,
ינואר '97

חוסר קשר

ל איש ציבור, כמו לכל אדם אחר, יש חברים וידידים ולהם יש לעתים עסקים שונים. אין קשר בין איש הציבור לבין אותם עסקים שאותם הידידים עושים. כניסיון לקשור את הפרטים המופיעים בכתבה אלי יש משום ניסיון להכפיש את שמי ולקשור אותי ולו גם במיזמו לנושאים שאיני קשורה עימם כלל ועיקר. לקשרים העסקיים שמנהלים חותני ובעלי עם חברות שונות בענף הטקסטיל, זה שנים רבות, עוד טרם בחירתי לכנסת הקודמת ועוד לפני מניווי לשרה בממשלה, אין דבר וחצי דבר עם פעילותי הפוליטית או פעולתי בתוקף תפקידי כשרת התקשורת.

צר לי ש"הארץ" נגדר לכתבה רבילתית המאפשרת לקשור את שמי ולו גם במשתמע למעשים שאין לי קשר איתם. כל פעולותי כנכמת ציבור, הן כחברת כנסת והן כחברת ממשלה, נעשות מתוך מסירות ובאמנות ויושר. מי שירצה לטעון אחרת יצטרך להוכיח את דבריו או רמזו מעבר לריבוי ולהכאת אופקי עבודת שאין ביניהם כל קשר. ליטור לבנת ירושלים

הוכחתני

אשר התחלתי לקרוא את כתבות של דמי רוזן בנושא האסטרולוגיה והאסטרולוגים (התורמית הגדולה של המאה ה-20, מוסף "הארץ" 10.1), הייתי בטוח כי האסטרולוגים לא יאחרו לשלוח נגדי טענת טרם קבועה - הטענה שאנשי מדע התוקפים את האסטרולוגיה לא טרוו ללמוד את השיטה לעומקה. כביכול, צריך לצפות שאיש מדע במאה ה-20 יתעמק בריניות בדברי הבאי אלה לפני שיביע דעה. כדי להסיר ספקי לאיש מדע יש טעם לקרוא ספרות כזאת אם הוא מתעניין בחופעה מגוקרת דאית היסטורית, אתרופולוגית או פסיכולוגית.

אבל מה גדולה היתה הפתעתני כאשר קראתי בהמשך הכתבה בדברי סגנוניה של ר"ד יואב כרדב על האסטרולוגיה. הייתי בטוח שנפלה ארי הכנה ואני חששתי שהכתב נכשל בצייטוט שגוי העושה את המצוטט ללעג. גדולה עוד יותר היתה הפתעתני כאשר בשבוע שלאחר מכן מצאתי את אותו דוקטור קובל, במרדף התגוננות לא חסות ולא יותר, תוספות כמו שתוקת אנשי רוח סביב תודת הגוע הנאצית או סביב הטיהורים הסטאליניסטיים. לתומי חשבותי

שהשוואת מין זה הן עניינם של ריוונים בכיכר ציון וברחוב בר אילן, ולא זו בלבד. "המסר האקדמי רוזף רעות שאינן מקובלות עליו", מחלונן ר"ד כרדב. מי נדרף שעה מאש של מי נפלה ארצות ההשוואה שמציב כרדב - בין האסטרולוגים לגלילאו, היא עלבון לשכל הישר. יואב כרדב אף כותב, בהתייחסות לאסטרולוגיה המוכרת בכתבה, "מה אכפת לנו אם היא קיבלה את הרעיון בשרד מכוך סריוס או מנכ"י מוחה". לדעתי, מלומר זה מאוניברסיטת תל אביב מועל בתפקידו. הוכחו של איש אקדמי, קודם כל, להקנות ערכים רציונליים. אל לו להתייצב להצדקתם של נובלים ואיצטגנינים.

מגן ברושי ירושלים

אסטרולוגיה מדעית

י"ר הלשכה לאסטרולוגיה מדעית בישראל, עמותה אשר חברים בה רוב האסטרולוגים המקצועיים בארץ, אני רואה לעצמי חובה להגיב על כתבתו של רמי רוזן. הכתבה פוגעת בציבור אנשי מקצוע מעולים אשר הקדישו שנים רבות ללימוד מעמיק של עיסוקם ורובם לא רואים כעבודתם קדום לחפור בו אלא ייעוד.

האם 48% מהאוכלוסייה המאמינים באסטרולוגיה הם "שוטים", האם 1.4 עמדה חיובית הם "צרכנים תמימים" שאוהבים שירמו אותם האם 4,000 לומדי האסטרולוגיה מוכנים ככה ממש להנאתם להשקיע כסף בלימוד שאינו אלא "חלחול של דברים חטרי שחרז" אם כל המרומים הללו היו מתלכדים היתה ועקתם עולה השמימה, ולא היא. על מה בעצם מסתמך העיתונאי האם קרא ולו ספר מקצועי אחד בנושא מה קל מלרובב אנשי מדע הידועים מראש כמתנגדים לאסטרולוגיה, כמו הפסיכולוג פרופ' בנימין בית הלחמי (האסטרולוגיה בישראל היא דמגוגיה בקנה מידה לאומי), או האסטרופיסיקאי אילה ליכוביץ ("אני ברעה שדכים מהאסטרולוגים הם פשוט נובלים"), ולהתייחס לדבריהם כאל תודה מסיני. ככתבה מכאזת ראיות מכלי שני על פוליטיקאים שמצאו לנכון להיעזר באסטרולוגים. מה רע בכך? זה מקובל בכל העולם, בניגוד לרברוי של בית הלחמי. הוא מתייחס לתחזיות פוליטיות בלבד ומתעלם משיקום העיקרי של האסטרולוגים - הייעוץ האישי. ובעניין זה: כללי האישיקה של הלשכה לאסטרולוגיה מדעית בישראל מפרטים מה מתר ומה אסור בייעוץ אישי ולמשל, לא לחזות מותו של אדם. כלל בסיסי לעולם לא לקבל החלטות במקום הנועץ. כסוף הכתבה מסופר על

"אסטרולוגיה חברת הלשכה" שמקבלת מטרים מכוך סריוס ובהם ירע חרש" שעתיד לשנות את פני האסטרולוגיה. הגברת הנ"ל, כבורה ממקומה מונח, אינה ידועה כאסטרולוגית ואף אינה חברת הלשכה - אלא עוסקת בתחומים אחרים. אסתר נצר תל אביב

בסגנון קולוניאלי

אם היה מי שלא השתכנע מסיעונו של פרופ' יהודה שנהב ("קשר השתיקה", מוסף "הארץ", 27.12.96), כאמרו של פרופ' אמנון דוכינסטיין (10.1) והוכיח עד כמה נכונים הדברים. בשם הנאורות, כביכול, שב רובינשטיין ומציג אותה מסגרת המנציחה את ההגמוניה האשכנזית. סגנון התייחסותו למרחבים קולוניאלי ער להביך: הוא מתפרש ער כמה טייע כימי כהגותו כשר החינוך לאוכלוסיית המצוקה, בכתיבת "ייעוד האדם הלכן", ואת הטיבה לפער הגדול הוא מוצא לכל היותר ב"טעויות", וכך שולל את האפשרות לכתון את מכנה העומק של החברה הישראלית. עריין "אנתוני" הנותנים, ו"חם" לא מצביעים נכון, כי מאבקים נאורים זרים להם. רובינשטיין מתעלם למשל

מתוכניות לימודים שגם בזמן כהגותו (כמו כימי קודמו/מחליפו) מתעלמות לחלוטין מתרבות ומהיסטוריה של היהודים בארצות ערב. במקרה הטוב מרכיבים על "מורשת יהודי המזרח", כלומר תולדות יהודי ערב ממוקמות בגישה פולקלוריסטית בתוך הסיפור הגדול של יהודי אירופה. עד כדי כך ההזדהות עם המערב מוחלטת שכאשר הציב סמי שטרית, מנהל בית הספר "קרמה", נר ויכרן גוסף לקורבנות השמרה שאינם יהודים עורר הירב סערה. שר החינוך דאו אמנם עמר על הביע את הסתייגותו, ואף טרח להוכיח שהיטלר רצה להרוג גם את יהודי מדיקו (כאילו כדי לרמז שאילו היה שטרית ירע זאת לא היו עולים במחוז רעינות כאלה).

אם מעוניין השר לשעבר להכין למה המרחים מצביעים ימיו, עריף שלא יחפש זאת בתבונות מהותיות שיש להם, אלא יפספש בתוכניות הלימודים, ובעיקר בתוכניות הרר קיום שמשרדו כה גאה בהן. בתוכניות אלה מסבירים לתלמידים היהודים שהקונפליקט הוא בעיקרו הברלים תרבותיים. אלא שדווקא במישור התרבותי, ההבדל בין מרחיים רבים לבין ערכים דווקא אינו ברור, כמוכנ. מי שמציג את הסכסוך כפער "תרבותי" מרחיק מרחיים אל האמונות. זה לא הסבר שלם לנטיית הצבעה של מרחיים, אבל זה אימיון מפשה של "נאורות" גוסת מר"צ. אחר

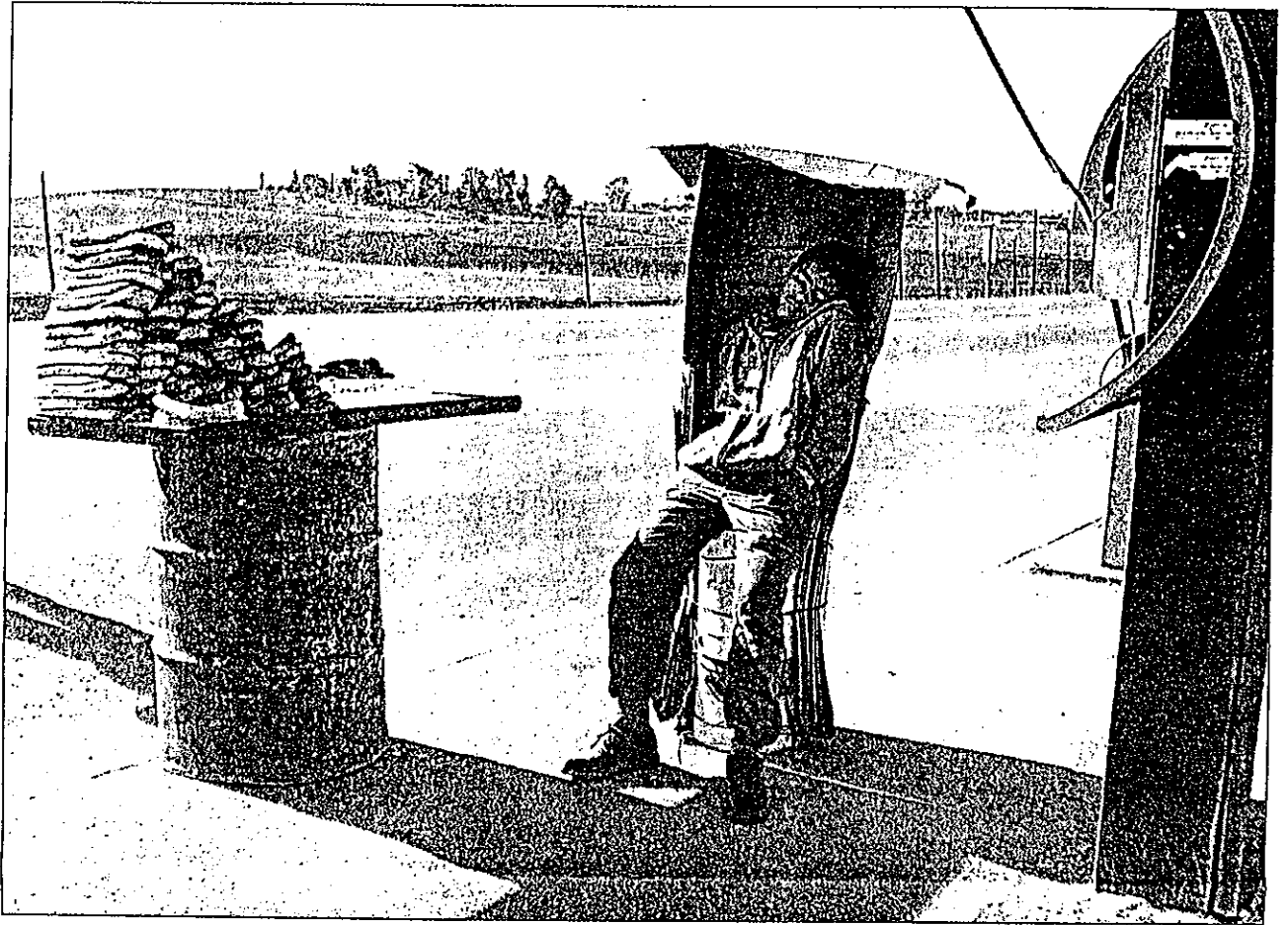
כך הנאורים מתפלאים שמרחיים כעיריות פיתחו לא נרתמים למאבק על זכותו של רייל הומוסקסואל לקבל כריסטיס סיסה חיים לכך יוגו.

אמנון דוכינסטיין אוניברסיטת ברוגריון

מי אני

מרדף התגוננות של מוסף "הארץ" (3.1), מתוככת ידירי אילן פפה עם פרופ' יהודה שנהב, ואגב אורחא מבצע ניתוח אופי לי ולאחרים שכמותי כאשר הוא אמר: "רוב הכותבים הביקורתיים, מי במודע ומי שלא במודע, הם אנטי-ציונים".

ברצוני להבהיר: אינני אנטי-ציוני מכיוון שאני מכיר בזכותו של העם היהודי להגדרה עצמית ומדינה, אני יודע שמדינה זו יכלה לקום רק בארץ הזאת, ואני שמח על התרבות שצמחה על גבה. אינני ציוני, מכיוון שאני שולל תכלית שלילה את יחסה של ההגנה הציונית, ממשתל ישראל והציונים ברובם המכריע (לא כולם) אל העם הערבי הפלשתיני, ומפני שאני שולל את יחסה של הציונות ברובה (שוכ, לא כולה) אל העם היהודי בתפוצותיו לפני השואה, וכמוכן שגם בתקופת השואה. חשוב לזכור כי בדרך ההיסטורית

הארוכה אל עמרתנו היום, "שתי מדינות לשני עמים", שותפים לא" ציונים ואנטי-ציונים, וגם ציונים, כגון אחד העם, יצחק אפשטיין, אנשי "כרית שלום", "הליגה להבנה ולשיתוף יהודי-ערבי", השומר הצעיר, "פועלי ציון שמאל" ואחרים. דני סתר תל אביב

סרבים זדירים

העם היהודי בישראל צריך לדחות כשאט נפש מפני ריבוב ומלכי שגאה, המנסים להציג את "חרכותם" כתרבות מרוחית אלטרנטיבית. תרבותו של כניוף ושכמותו אינה תרבותנו - זו חרכותם של שונאינו.

נסים נסים
הרצליה

תרבותם של שונאינו

יהודי ספרדי שלא רואה פגם או יתרון במוצאו הבנתי, כבר מעיין שטחי במאמרו של פרופ' יהודה שנהב, כי הוא מנסה להפיח חיים באנטגוניזם בין העדות. חשבתיו שכבר התכוננו, והתגובה על ניסיון כזה תהיה התעלמות, אבל מתגובות על מאמרו של שנהב שהתפרסמו במוסף אני למד שטעיתי. יש עדיין אודים של שנאה עריתית ושנהב הצליח ללבות אותם. למשל, משה כהר מניו יורק מציע "להתחזקת על עומק הגזענות שמולה ניצבים המורחים בישראל", ומאיר כניוף מירושלים מרחיק לכת ומאשים בשם התרבות המרוחית את האשכנזים כ"חטיפת ילדי תימן וכניסויים שבוצעו בהם".

מ עניינת מאוד כתבתה של רליה קרפל (מוסף "הארץ" 10.1), על ארבעה חיילי מילואים שבאוקטובר 1956 ביטאו ביקורת גלויה על יציאת ישראל למבצע סיני ונכלאו בשל כך. אבל הכותרת של הכתבה - "הסריבנים הראשונים" - מטעה. אחד ההיילים אכן טירב אך שלושת האחרים היו "מורדים צייתנים": אנשים שהבינו היטב מהי המלחמה העומדת בפתח, והתנגדו לה בהכרתם ולמרות זאת הודיעו כי יצייתו וישתתפו בה. הרהקתם הומנית מיחידתם היתה בעיניהם טעות מעליבה. בני מוריס, כספרו "לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים 1947-1949" מתאר עשרות פעולות צבאיות שהן בוצעו מעשי אכזריות קשים על ידי חיילים יהודים כלפי

אוכלוסייה אורחית פלשתינית. רק בשני מקרים סירבו חיילים צעירים לבצע פשעי מלחמה: המישה סירבו להשתתף בטבח בכפר עין אל וייתון הסמוך לצפת ואחר סירב בטבח בכפר אל-דווימה, ליר בית גוברין.

המישה סרבים ב-1948, אחד ב-1956: מטפרים עלובים אלו מלמדים גם על העוצמה הפסלירה של אמוס הנאמנות הכלתי מסייגת לקולקטיב הציוני, וגם על הסלחנות המסורתיית כלפי פגיעות "נפקודה" ברכושם, בגופם ובנפשם של הערבים. אנורה דרזנין תל-אביב

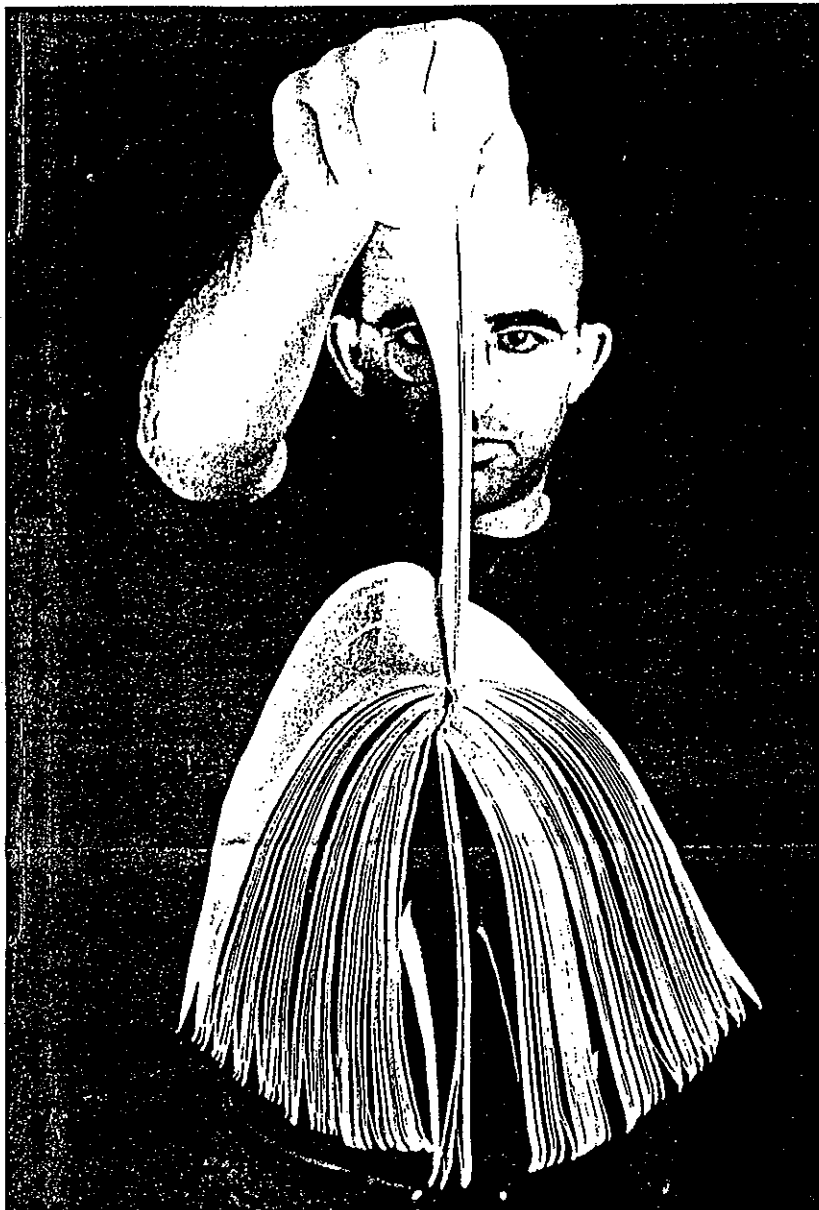
חשיבה גמוחשבת

ב עניין רב קראתי את הכתבה על היעלמותם של העט והעיפרון ("הכתובת על הקיר" מוסף "הארץ", 10.1). פרופ' מנחם סרי חושב שאמנם "הליך (הכתיבה) נעשה וול ומהיר יותר וכאשר הוא מתבצע באמצעות מחשב) אבל זהירות טכני וההפסד הוא אמנותי". לעומתו, פרופ' רני דולב אומר ש"גם כשהפטיקו לחצוב כאבן לא שינו את החשיבה האנושית" ומשתמע מרבריו שהוא מחייב את

הכתיבה במחשב. ומהי אותה חשיבה אנושית? מאמרו של אולריך ניסר, עור ב-1963, האיר את הכתיבה לעומקה. לפי ניסר, החשיבה אינה תהליך ליניארי אלא מרוקת. מתחת לרובר השליט בחשיבה ברגע מסוים רוחשות שרשראות מחשבה רבות אחרות, שאינן סידורות כמו דיובר הדומיננטי הנראה לכאורה ליניארי. שרשראות אלה עולות אל המודע פתאום, כרגע שהן מתחזקות והפכות רלוונטיות לנושא הנדון. עקרונית, תכנים העולים לפתע מן הלא-מודע חשובים ומשמעותיים.

לכן, מי שכותב במחשב מותר מראש על מלאו המוטבציאל של עצמו. מי שכותב ביד חופשי לרשום נקלות לצד הכתיבה הראשית גם תכנים העולים ברעתו כאותו הקשר, וכלי שיוכרח לפתחם מיר. רצף הכתיבה הראשית לא נפגם. זאת ועוד: כתיבה כמחשב, הטייטה הראשונה נמחקת. זה אוברן משמעותי וכמה פעמים קרה שדווקא כטייטה הראשונה מצאנו את חוט המחשבה הראשוני החשוב ביותר או הניסוח המוצלח ביותר).

אנשים רבים היודעים מהי כתיבה יצירתית נאמנים לעט, בהם פרופ' מנחם פרי, חיים כאר ופול אוסטר. ריל לאת טנצמן ירושלים

צילום סאיר גל

תשעה מתוך ארבע מאות

הוויכוח על שאלת המרחחים במוסף "הארץ" מסמן עידן חדש: יחסי הכוחות משתנים משום שקיימים עכשיו בישראל לפחות שני דורות של מרחחים המצויידים (שלא כקודמיהם) בכלים להתמודדות עם ההגמוניה האשכנזית. התגובה הרפנסיווית המבוהלת של פרופ' יוחנן פרס, רדי צוקר ופרופ' אמנון רובינשטיין מעידה על החרדה האשכנזית מפני המצב הזה. אני גר בניו יורק ואני יודע שמאמרו של פרופ' יהודה שנהב עורר תהודה גם בארצות הברית. למשל, תיבת הרואר האלקטרוני שלי עמוסה תגובות מטורונטו, ברקלי, סן פרנסיסקו, לוס אנג'לס, שיקגו, בוסטון ומיאמי. רובן מרגישות את הוסיף היכולת של אמנון רובינשטיין ויוחנן פרס להכין שהכחשת קיומה של גזענות היא תופעה שכיתה אצל גם אצל המרוכזים.

עד היום, ספרי תולדות ישראל המשמשים כבתי הספר מוקרשים ברובם לתולדות העם היהודי כאירוסה. עשרות שנים משמים משרד החינוך כשיטתיות את ההיסטוריה של היהודים מארצות ערביות ומתוך

מרחחים לשנוא ערבים. תוצר הלוואי הסמוי הוא שנאת ערבים שלהם. ספרים אלה בונים את התודעה שההיסטוריה החשובה של העם היהודי התרחשה במזרח אירופה ושלמרחחים אין בכלל עבר שראוי להתעמק בו. כתצלום אני מחויק את ספר הלימוד לתולדות עם ישראל כדורות האחרונים, ששימש אותי ואלפי תלמידי תיכון אחרים בשנות השבעים. כתב אותו ר"ד שמשון קירשנבויים. הרפים שאני מחויק הם היחידים בספר העוסקים ביהודי המזרח, ומכאן גם שם העבור: "תשעה מתוך ארבע מאות (המרחחים על פי קירשנבויים), 1996".

על המרחחים להתארגן ולכתוב את ההיסטוריה שלהם. כינון ההיסטוריה מרחחית יפייס אותם עם זהותם הערבית-יהודית. על האינטלקטואלים המרחחים לראוג לכך שזה לא ייעשה בדרגון אינטלקטואלי "לבן" אטום שיישאר בתחומי האקדמיה, אלא בסגנון פתוח שיבנה כוח אלקטורלי כעל השפעה פוליטית משמעותית.

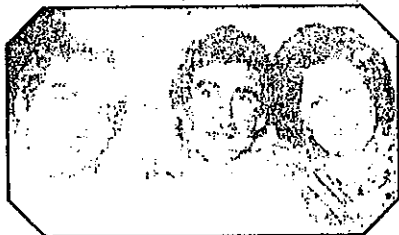
מאיר גל

אמא ואנחנו

מה מאפיין מזרחים שהצליחו, אלה שהשתלבו לא רק בישראל העסקית, אלא באקדמיה ובתקשורת, כלומר בעמדות המסורתיות של ההגמוניה האשכנזית?

למעלה: נוימה משעל
בבגד, 1897. למטה מימין:
נוימה בת 16. מאמצע: עם
הבעל וחוקאלי וחילדים במעברת
תלמיזות, 1951. משמאל: עם
הבנים שאול ונסיים, 1978

אמא היתה מורחית כמוצאה, אידיפית בהשכלתה ורתייה באורח חיה. כעולה חרשה לא תפטה את המציאות הקשה שאליה נקלעה כגורה של איננה טבע. עם המציאות של ראשית שנות החמישים - כנרנים ופחונים, הקצבת תלושי מוון, שירותים בחוץ, כרוי מים קולקטיביים, עכרית של ארונים, נוף אלים, אובדן עבר, עתיד מעורפל - התמודדה לא באמצעות מיתוסים או השלמה. זה היה מאבק עיקש, העות פנים. כלכיא גוננה עלי ועל נסים מפני מחסור פיס, מצוקה וחוסר אונים בתלושי המון תירגנה כלוליינית, המירה קמח כביצים, סוכר כאורז, כצלים במלפסונים וגזרים כחצילים. כשר היה מצרך נדיר, ואם כבר, אז רק בקופסאות שימורים.

מדי חודש היתה מטלטלת אותנו באוטובוס "המקשר" ממעברת תלפיות למחסן בגדים ששכן ברחוב ממילא בעיר, קרוב לחומות ולשטח הפקר ולצלמים. תמיר הצליחה, איכשהו, למצוא לנו בגדים תואמים שזוכרים לי כימים והולמים: חולצה לבנה לשבתות וחגים, סוודרים, מכנסיים ואפילו מעיל ומגפיים. אני גם זוכר שכמשך תקופה ארוכה היתה פוקדת פעם כשכוב את משרדו של מנהל המעברה וכך הוא נקרא כפי החושבים, איש מרושע גוף וארום לחיים, כדי שידרו את הטיפול בכשנתנו לעבור לשיכון באוור תל אביב.

אמא היתה אשה שקימצה כמחמאות ולא עשתה שום הנחות, לא לעצמה, לא לנו ולא לאחרים. מעצמה דרשה נחישות ומאיתנו הצטיינות. כאשר הישגנו הישגים זה היה מוכן מאליה כשכילה, רק על כישלונות ותקלות שלנו העירה.

אינני זוכר את נסים ואותי קוראים ספרי ילדים. לא חסמבה ולא ברומה לה, לא עוז לי גוף כי ולא עליה כארץ המלאות. גם שירי ילדים וצעצועים לא היו בתפריט. אני זוכר רק התעסקות בהתקנת עגלות מקלחות וארזים שהיו מחוברים לגלגליות כרום ונטיעה כזו במורד הכביש שלרוב היה ריק ממכוניות. ילדים רבים עסקו גם בנטיעת גינות כצמוד לפחונים שגוררו כאכנים כדי לגרל ירקות.

הלימודים בכיתות הראשונות של בית הספר במעברה, כעצם תערוכת של בית כנסת ובית ספר, לא היו מטורדים אלא מאולתרים. מיוס' סאל משעל מלמד כחוד למדע המדינה באוניברסיטת תל אביב ויש שם חרספור ארזי כאוניברסיטת ייל ודווארד

המורים באו מקרב העולים והלשון שכיפהם היתה עברית של ספרי תפילה, תורה, נביאים וכתובים. שינוג הדיבה מאלה. ידעתי עליפה תפילות ופרקים שלמים מתהלים ומנביאים אחרונים. השכלה חילונית, ספריות להשאלת ספרים או חנויות למכשירי כתיבה - כל אלה לא היו נמצא. רק ככיתה ו' התודעתי להיסטוריה

ולגיאוגרפיה, לאנגלית ולשעורי חשבון מפי מורים מקצועיים, ככית ספר הממלכתי דתי כשכונת בקעה. את התסר כלימודים כאותן שנים ראשונות השלימה לנו אמא, שהיתה כוגרת "אליאנס" כבגד, דיכרה עכרית רהוטה ושלטה כאנגלית ובצרפתית. חשבון חמשך *

למרותי מרורי נתן, שהיה רואה חשבון ושיחות אינטקסואליות ראשונות, אם אפשר לכנותן כך, היו לי עם רוז וספי, אחיה הבכור של אמא, שהתעניינו ורבה בהיסטוריה ובפוליטיקה.

בגדד, 1946, הזוג עם שאול. שם המשפחה היה משעל

מהערכים הישנים ושאכתי - ועדיין אני שואב - הנאה רכה מהפרתם. ההשכלה של אמא, הקוסמופוליטיות שלה שצמחה על שפת הנהר וליד הרקל, השילוב בין מסורתיות לביקורתיות, כל אלה חסכו מאיתנו כבוא היום את תחושת השסע והריכוזומיה הקיימת על פני השטח בין מה שקרוי מורחיות לבין מערכות, בין יהדות לחילוניות, בין אהובי כאר למעריצי אום כולת'זם, בין הגבעטרון לזוהר ארגון. נסים ואני הרגשנו תמיד בכית במצבים שהגבולות

אני לא מתעלם מהעובדה שרוב חברינו מהילדות במערכת תלפיות לא הגיעו למקומנו. בכל שנתי כאדם בוגר לא פגשתי חברים מהמעברה, ואין זה מקרה

שלחם אינם כדורים. מאז אינני פוחד לקרש את ההליכה בין היספות ולשאלו מה שיותר שאלות, במקום לשלל את השיגאות באמצעות תשובות בחידות, פשוטות ומטופשות. רק כסוף שנות המישים נפרדנו טופית מהמעברה כירושלים ועברנו להתגורר בשיכון עובדים בפאתי בני כרם. שם נפגשתי לראשונה עם ילדים מירשאל חותיקה, המהוקצעת וההגמונית, בני עורכי רין וקבלנים מצליחים וגם בנו של ראש העיר מטעם המפר"ל. הם שפתחו לי צוהר לישראל האחרת והפכתי לבן ביתם ללא תחושת הפליה וסער. במידה רבה נעויותי בגרעין שנטעה בי אמא, שאיפשר לי הסתגלות ללא אובדן והות והתכנסות. ייתכן גם שקליטתי נעורה ככך שייחתי התלמיד המוחזי היחיד בכיתה, רוב הזמן, ולא איימתי על התרבות השלטת באמצעות סגנון לבוש,

סגנון ריכור, שפת גוף וכיטויים של תרבות אחרת. הצטרפתי לבני עקיבא ומאוויר ותר שירותי הצבאי כחירות קריכות, שרוי מאכלסלות בכני קיבוצים ובוגרי תנועות נוער הלוציות, ורקו אותי רחוק. רציתי מאור להפוך לישראלי קשות ומחוספס, גדלתי כלורית ושפם, נעלי הצנחנים והמרים השלימו את הדימוי. על הווי הסתכלתי כאותם ימים מלמעלה. אני הישראלי הצבר והם העולים המרששים כמנהגים מיושנים ובנימוסים שהצטיירו בעיני כמורחחים. לקח לי שנים להשכלה ושל התחככות עם תרבויות זרות, כדי לחזור ולהבין, לא רק להרגיש, עד כמה הווי עשויים מון משובח ואמיתי ואוצרים מטעני תרבות עשירים.

לימים גם גיליתי שאמא לא היתה טיפוס כל כך תריג כאישיותה החקרנית וההלסית. לפני כעשר שנים נפלה ליור רשימה של צעירים יהודים שהיו פעילים במחתרת הקומוניסטית בעיראק באמצע שנות הארבעים. אחד השמות שם היה שם בת זורה שלי שית מצד אבי, טעירה משעל. היא היתה תלמידה בסמינר למורים, בת 17, כאשר החלה בפעילותה. חברת היהודי נתפס והוצא להורג, ואז חברת לפעיל מרכזי אחר, מוסלמי, ואף נישאה לו. היו שמעות שגם התאסלמה. כאשר הטבעת של שירות הביטחון העיראקי התרחקה סביבם ברחו יחד לאיראן ומשם לברית המועצות של סטלין. טעירה קיבלה כמוסקווה תואר דוקטור בהיסטוריה והתמחה בתולדות המפלגה הקומוניסטית בעיראק. אחרי התפרקות האימפריה הסובייטית עברה לפראג. לא הספקתי לפגוש אותה עד שנפטרה.

היו גם בני משעל שהלכו בדרכים אחרות: בין שתי מלחמות העולם הגירו כמה מהם למזרח התיכון ואחרי לנקדה. דייור משעל, ששינה את שם משפחתו למרשל, כדי שיישמע יותר אנגלי, טיפס בהיראכיה של סוגרדה והיה לראש ממשלה שם. כיום הוא שגרירה של סינגפור בצרפת.

כאשר הוספתי ונברתי בקורתיה של המשפחה התברר לי שהשם "משעל" ("שלהבת", או "לפיד") הוא שםם של שבטים ומשפחות, מוסלמיות ונוצריות, אם בצפון ערב הסעודית ואם בלבנון. ההמאס מתהדר בפעיל מרכזי ושמו האלד משעל. אני בטוח שאמא לא חתגנו שכיום קרוב אחד, כל המשעלים - יהודים, נוצרים ומוסלמים יקומו לעשות שלום. הכל ישנתה כשהשקט ידבר.

וזורה לשאלה הראשונה איך הביוגרפיה שלי ושל נסים ושל המשפחה משתלבת בתיאוריות ובטענות הידועות על ההפליה העדתית. פורמלית, היא לא משתלבת. בכל קנה מידה אובייקטיבי, אחי ואני הגענו לעמדות השייכות להגמוניה החברתית. כך גם עמיתו טרוס' יהודה שנהב, שאף הוא בן לעולי עיראק (אנב, שנהב מתעלם מהעובדה שסוציולוגים מובילים לא התעלמו כמשך שנים מהבעיה של המזרחים בישראל. הם חן טיפלו כבעיית העולים מארצות המזרח, אולי לא ברודד ששנהב היה רוצח בה, והתעלמו כמעט באופן שיטתי מהערכים תושבי הארץ והואת ובווראי מהשכנים).

הביוגרפיה של נסים ושל לא משתלבת בסיפור ההפליה העדתית והשכלתית, אבל אני לא מתעלם מהעובדה שרוב חברינו ממעברות תלפיות לא הגיעו למקומנו (אני מכיר רק אחד שהגיע לעמדה נחשבת כמונחי מקצועות תופשיים, איש משרד החוץ ד"ר חיים יהירי). בכל שנתי כאדם בוגר לא פגשתי חברים מהמעברה, ואין זה מקרה. אני יודע שהם לא הגיעו לרובד החברתי וההשכלתי שאני השכלתי בו. אני מעריך שלכל היותר - לא בדקתי זאת - תפסו עמדות ברמה הפוליטית לזקאלית.

עד כמה אני יכול להרגיש אמפתיה עם טענותיו של שנהב, עם ניסוחים המציבים את המזרחים כמרוכאים שמתחילים רק עתה להפסיק להתכחש לריכוזים ולהבינו נכונות אני לא לגמרי מסכים איתו, אבל אני מבין וחש את עמדתו. אנשים יכולים להצליח מאוד בחיים, לטפס כסולם החברתי, להגיע למשרה בכירה, למעמד ולפרנסום - ועדיין להרגיש רפוקים. אישית לא הרגשתי הפליה אף פעם.

המסקה היחיד הוכרז לי, של הכעת עליגות כלפי התרבות של משפחתי, אירע באוניברסיטה העברית לפני שנים רבות. הייתי אז תלמידי לתואר שני וביקשתי שיכירו לי בלימודי השפה הערבית כמקצוע בחירה. הבקשה הוכחה לפני הרקאן, סוציולוג מפורסם שהסוציולוגים החודשים אותבים להתקיים מרי פעם. הוא השיב על בקשתי בשלילה ואמר שבעברית "אין אפשרות תיאורטית". מה איפוא מציק לפרופ' שנהב ודומיו? אני חושב שאני יכול לנסח את זה מוחזים כמו נסים וכמוני, שמטפסים כסולם ומגיעים, אף פעם לא מרגישים שמוחז' להם להירגע, לנח, ליהנות, להיות מרצחים. אנו מנסים להיטמע במקומי התרבות והחברה של ישראל, ואנו מצליחים בכך, אבל האישיקס נשאר. הזה לכם סממן תחתי לרובנו, לרוב המזרחים שהצליחו: אנו אנשים סטוכלים מתחזקי שאין לה קץ מוחזר מנוחה רבני.

הביקור הנמתיע

זה היה כיום השלישי של השבעה, כשעה אחת בצהריים. לביתי בת-לאיכ כנסה אדם שניכר בו כי הוא נרגש ותוהה. "זה הבית של נסים משעל?" שאל בהיסוס. "כן" - השיבה אשתי.

"אני מחפש את הבית כבר הרבה זמן. נסעתי לכאן בכמה אוטובוסים עד שהגעתי".

"מי ארוני?" - שאלה אשתי בסקרנות. אני ישבתי באותה שעה במרפסת, מתחמם בשמש החורפית הנעימה. אשתי ליוותה את האיש אלי. הוא התיישב לידי.

"אתה מכיר אותי?" - שאל. הסתכלתי בו. איים בעל מבט חודר, עיניים כחולות גדולות, פנים מכוסות וקן מכסוף. ראייתו בו משהו מסתורי.

"לא" - עניתי, בביטחון מלא. "תסתכל טוב" - ביקש האורח, קצת כמבוכה. הכתינו בו שוב, מנסה להיזכר, מרדפדף בים היסודנות. "לא, אני לא מכיר אותך" - חודתי כנסקנות.

הוא חייך כאכזבה, עיניו הכחולות יוקרות. "שמי חיים שורכני" - הציג את עצמו. "אני לא זוכר... ממש לא", אמרתי באינחוח.

"אני חיים, ממעברות תלפיות. הייתי החבר הכי טוב שלך במעברה, גרנו בצריף ליד צדיף, שש שנים. אתה לא זוכר?"

יירותי עברה כמערכת תלפיות כירושלים. בגיל שנתיים נורקתי לשם עם הווי, שעלו מעיראק. אלו היו שנים של סבל, במיוחד לאכי ולאמי, שבמכת גורל אחת הפכו מאנשים אמירים למשפחה חסרת כל, כואבת ומיוסרת.

"ישנתי לידך בבית הספר" - ניסה האורח שוב. "מכיתה א' עד כיתה ד', כיטא ליד כיטא".

שתקתי. "הינני משחקים כדורגל עם כדור מסמרטוטים" - הציג ויכורו נוסף.

נוכרתי. בבת אחת חודתי אל התמונות שהרחקתי שנים רבות. אפילו לבני משפחתי ולחברי הקרובים כמעט שלא סיפרתי על אותם ימים מרים של עוני והשפלה, על ימים שבהם דמות האב נרמסת לנגד עיניו של ילד קטן במאבק על זקונים בארץ חדשה.

חיים, חברי החרשייטן, היה כן למשפחה מרובת ילדים שאיכו התקשה במיוחד כפרנסתה. את רוב שעות היום בילינו יחד מוזף לצדיף, שהשהייה בו היתה קשה מנשוא. אילתרנו משחקים, והתרוצצנו בין הצדיפים.

"קראתי בעיתון שאמא שלך נפטרה" - החזיר אותי האורח לישבעה. "באתי לספר לך משהו שלא ידעת על אמא שלך".

עיני הכחולות והיפות החלו רומעות. הוא השתק לרגע, הביט לצדדים כחוש שמא משהו נוסף רואה אותו כמבוכתו.

"לנו במעברה לא היה אוכל, החל לספר בקול חנוק, 'הגענו לחיפת רעב. אמא שלך שמעה אותי פעם אובר שאני רעב. מאן, כל יום שיש לי היתה לוקות אתי לצדיף שלכם ומאכילה אותי. היתה נפתנת לי כסתר מהמעט שהיה לכם. ככה זה היה שנים. כל יום שיש".

אמי היתה צדקת. תמירי התחלקה עם אחרים כמעט שווה לזה. אשה כגנבנית, מיוסרת וקשת יום. לאור שעלתה לישראל לא ידעה ימים של אושר. רק סבל ומאכזב היו סגנת הלקה. בארבע לפנות בוקר היתה מתעוררת כדי לעבור בתור למים, להלך וללחם. המפלט היחי שלה היה ספר תהילים, שבו קראה ברבקות רבה מידי יום. אני זוכר רק קטע אחד:

"עד אנה ה' תשכחני נצח

חסרתיר את פניך ממני.

חניי ה' כי אומלל אני.

רפאני כי נבהלו עצקי

ונפסי נבהלה מאד.

ואתה ה' עד מתי?

"היא האמא האמיתית שלי" - הוסיף חיים. "לא רק אוכל נתנה לי, גם חום ותקווה. החלטתי להתאבל עליה ולומר אחריה 'קדיש' כל יום, כמשך כל השנה".

הרגשתי דמעות בגרוני. מאות אנשים נכבדים באו לנחם אותי כימי השבעה, אבל המנוח המפתיע האיר את הימים האלה באור עז, שונה ומיוחד.

לפי חזרת הקבלה מרפחת הנשמה כל ימי השבעה בבית האבלים ורואה את המנחמים. אם אמי ז'ל ויהתה את הילד הקטן שהאכילה מדי יום שיש בצדיפנו הרל כמעברת תלפיות, ראיתו אותו כא לנחם ולספר על מעשיה, בוודאי בירכה אותו בברכה אל גן העדן, שכל כך הירבתה לרוב עליי - וכל כך שאפה להגיע אליי.

נסים משעל

תגובות

אלכס ליבק

הארץ שלנו

קריית יערים,
מארס '96

חידושהם לנו

כתבת המשנה של הכתבה "חברת ארגו אינה עונה", מוסף "הארץ" 28.2, מספרת על עולים משטחי בריה"מ לשעבר שהמקור את כספם לפני עלייתם, בידי ניצוג חברת "ארגו", בתקווה לקבלם בישראל. בכואם גילו שאין עם מי לדבר. התברר, ממשיכה הכותבת, כי "החברה שיכת לשמואל אורן, המועסק על ידי משרד ראש הממשלה כיועץ היצוני ועלייה וקליטה".

גם כאריום נפלה איפוא שלהבת. בהתאחדות הארצית של עולי בריה"מ ידועה פרשה עגומה זו כשלוש שנים, אך לא ידענו שאחר השחמטים למעשה הוא יועץ ראש הממשלה ואחד ממייסדי הפורום היצוני, אשר מתגורר בישראל. כעקבות החשיפה פנתה חברת הכנסת סופיה לנדורו, יו"ר ההתאחדות הארצית של עולי בריה"מ, לשד לביטחון פנים אנגור קהלני, שיקיים חקירה מיידית של מקרה הונאה חמור זה, יאחר את האשמים ויגרום להאבטם במהירות לדין. מראש הממשלה דרשה לנדורו למצוא את המסמכים הנדרשים כדי לפצות את העולים שכספם נגזל באותם מעשי הונאה, שחלקם נוצעו במשרדים מקומיים או בסמוך להם או במשרדי הסוכנות היהודית.

רומן אלירוב
ההתאחדות של עולי בריה"מ בישראל

התזוית של משעל

ראיתי את מאמרו של פרופ' שאול משעל ("אמא ואנחנו", מוסף "הארץ" 28.2). הבנייתו וההכחשה שברכיו מעוררים כי חדרה. הרומה המרשים של משעל, שנמתח מת"א דרך יל ועד הרוארי, לא מתח על פירושו המשטני לחופעת הגזענות בישראל והשלכותיה הפוליטיות, הכלכליות והאישיות. את חיי אביו הוא מסכם במאמר קריירה ש"תמה כאשר עלה ארצה" ומתעלם מתקשר בין תיאוריות העוסקות בהפליה (שאותן הוא רואה) ובין המציאות שהשפילה את אביו.

לאט הוא מייחס תכונות פולניות, כאילו אין די בתכונות העיראקיות כדי להסביר את תמיכתה בלידיה. תוך כדי שהוא מוהר במאמרו מהכללות אומנותית כפי על "שנתה" ורומי" ריאגוזה פסיכולוגית וקובע ש"מרחים שהצליחו סובלים מתווית שאין לה קץ". למרות טענותיו שלא חש בנתת ידה של ההפליה הערתית, מוכיח משעל מבלי רעת עד כמה הוא תוצר מובהק שלה. הוא לא רק הפנים ללא הסתייגות את התרכה השלטה, אלא במאמרו "אמא ואנחנו" הפך להודע המבצעת שלה. כך מטפס שאול משעל כמעלה הסולטן החברתי אכל לא אל הצלחתו כי אם אל ממלתו השלמה.

עיון של משעל

מסע אוטוביוגרפי משכיב שוב פרופ' שאול משעל את השאלה המודרית על ספת הפסיכיאטר. כשכיל משעל, איש מרעי החברה, השאלה המודרית איננה שאלה חברתית ואין לה מאפיינים מבניים, חברתיים, כלכליים, או חלילה פוליטיים. תחת עינו החודרת הסוגיה המודרית אינה אלא תסמונת פסיכולוגית של אלה החשים "דפוסים", כלשונו. ומה "מציק לפרופ' שנהג ורומיו", הוא שואל, מהי התסמונת שממנה "סובלים" המורחים, כעיקר המצליחים ביניהם הם סובלים מהפראקסיויות, "מתווית שאין לה קץ ומחזיר מנוחה כרוני".

אולי זו העת להשכיב ויוקא את פרופ' משעל על ספת הפסיכיאטר גם אם לא "דנים אדם בשעת צער". דומה שמשעל מכקס אם לא לטיפה אשכנזית או לפחות אמפטי קלינית. באין אב, שנוכח במאמר דק כנחיתת נפקד, זה ש"הקריירה שלו תמה כאשר עלה ארצה", ועם מותה של אמו המיתולוגית, נותר פרופ' משעל יתום. מי יאמצו לחיקו מי יכונן את פרופ' משעל בהיעדרה של אם "פולנית" כל-יכולה המודרית, אחרי הכל, איננה יסוד מכוונן, שהדי היא שמחקה את אביו של משעל מעל רפי ההיסטוריה המשפחתית המקצועית גם יחד. את פרופ' משעל תכונן כפי הנראה "התמנוניה החברתית" שהוא רואה עצמו נמנה עם שורותיה. הכל רק שמשעל, בדייקנות אויפנית לו, שוכח להזכיר שהתמנוניה והאת אשכנזית, רובה ככולה.

חובתו של משעל

אול משעל מוצא בי ובשכמותי תווית כלתי מוסברת. כאכנתו הוא נותן בנו סימנים של חוסר שקט פנימי, כדי להסביר איך קורה שאנשים שהגיעו להצלחה בחברה הישראלית, ככל קנה מידה, כאים אליה בטענות. משעל מיתמם. הוא דומה לאורח שזה עתה נות כסרינה אמריקאית מוכת רעב, ראה תינוק שמנמם בשרה התעופה ואומר בלעג "על איזה רעב אתם מרברים כאן".

לדירי, אאת המכשלות העומדות בפני שהורם של המודחים היא טיעונים נוסח אלה של משעל, משום שיש הלומוים מהם וטוענים בנוסח "על איזה קיפוח אתם מרברים, ראו מודחי מצליח כמו פרופ' שאול משעל ואחיו המראיין הלאומי שהגיעו למרומי מעמדם הנוכחי בשל העובדה הנפוסה שהוריהם לקחו אחריות על חייהם ולא עמדו וייכבו על קיפוח". הטיעון הרמנוגי הזה מאשים את

אם ימשיך משעל לנתק עצמו מהממד החברתי ולטעון ש"הביוגרפיה שלי ושל נסים לא משתלכות בתיאוריות על ההפליה העדתית", אין ספק שלא יבוא קץ ל"חוסר המנוחה הכרוני" שממנו הוא סובל.

מאיר גל
ניו יורק

התלים של משעל

ראיתי את מאמרו של פרופ' שאול משעל, וסיפורו היה לי מוכר כל כך. משעל ורומיו, אותם "מורחים מצליחנים", שהגיעו לעמרת מפתח בפוליטיקה, כאקרמיה, ככלכלה וכתקשורת, ולכן חורגים מהמסלול ה"טבעי" של יוצאי ערות המורה, בונים נרטיב אחר, שחושף את נפש המודרית המרוכזה והפצועה, מבלי שהתכוונו לכך.

עריאה ביקורתית של סיפור חייהם, כפי שהם מספרים אותו, מגלה עד מהרה איזה פרטים בחרו לציון ולהדגיש ומאלו פרטים בחרו להתעלם, מהי מסגרת השיח שבה בחרו להשמיע את סיפורם ובאלו ניסויים הם משתמשים. הנרטיב של המודרתי הורש הוא סיפור שכולו אפולוגיקה וניסיון למצוא חן. ככת לא טיפוסית להורים יוצאי ערות המורה, וכמי שחיה כסכיכה חברתית ומשפחתית (מצד כן ווג) אשכנזית למדי, אני מכירה היטב את הסיפור הזה. אני מספרת אותו כעצמי. כמתכוון להכנת ה"מודרתי המצליח", שנרשם בידי מודרתי מצליחן אחר, לעולם יהיו אב או אם משכילים, דרובי צרפתיים בדרך כלל, שחינוכו את ילדיהם עפ"י ערכים פולניים. אין אני אומרת שהנתונים שלעצמם פיקטיביים. אני באה לעודד את תשומת הלב של המספר להמעכבות היתר שלו על פרטים אלה ועל מרכיבותם בחייו.

זמן רב לאחד שהיכרתי את כרוני גיליתי, מיומתי כמעט, כי במשפחתו יש "מצליחנים" לרוב, שלושה עורכי דין, טיים קריי אחד, פרופסור לכלכלה אחר ועוד. אני, לעומתו, התודרתי כבר כשבועות הראשונים להיכרותנו בכך הדרוד הכלכלן. ההבדל הזה הוא תוצר מובהק של רגשי נחיתות שהם תוצאה של הפליה ערתית, ואינם פוסחים גם על המודרתי השלצית. הצהרתם של אלה כי מעולם לא חשו בהפליה היא היתממות. הם חושים צורך עז למצוא חן בעיני סביבתם האשכנזית, להווד ולאשש את השתייכותם אליה ולומר לה שהשורשים שלהם, אלה שהביאום עד הלום, דומים מאוד לאלה שלה. האופן שבו הם מטפחים על כך ש"מעולם לא חשו בהפליה בעצמם", הוא ערות להפליה הערתית שהיתה מנת חלקם גם של מי שמתכחשים לה.

לימור בר-און
תל אביב

האנשים והעדות שגרמטו על ידי ההתמנוניה האשכנזית ונאלצו לעסוק בהישרדות. זוהי עמדה פטרונית, מכניקה ומעציבה. לאדם כמו שאול משעל, ולמרחים מצליחים אחרים יש תובה לייסד ולמסד סרריים חברתי חרש במדינת ישראל, לשנות את פניה ולעשות אותה חברה צודקת יותר, חומלת, מורחמת יותר.

בצד מאמרו של אחיו מתאר נסים משעל עד כמה התרגש לגלות את העובדה שאמו ו"ל היתה מעניקה מתן בסתר לנוקמים. התרגשותו וכנותו מהסיפור העירוני על עוצמתו, שאול לעומתו, מתאר כיצד בא אל "סלון החברה הישראלית, והוא מרדוש עונג. אני מוצא טעם לפנות אליו: הוא אחי, ונפתח יחד עם הדלת לאחינו שבתו. יש כאן מספיק מקום לכולם, הוא נתחלק, כלום לא הגיעה השעה?

משה קריף
תל אביב

שחרור בנוסח סובייטי

כתבת של דליה קרפל "ארבע שנים כסלינגר" (מוסף "הארץ", 14.2), הזכירה לי אירועים דומים מימי מלחמת העולם ואחריה. כ-22 ביולי '44 נכנס לכפר נטרולוקה שממורה ללובלו, שם

וממלא את חובתו האזרחית. שינוי שיטת הבחירות איפשר להטיל שני פתקים שחורים, ב-1996.

מבול התגובות על מאמרו של שנהג סתר את ההזיה שמה שמכונה "הבעיה העדתית" הוא מאחורינו. הגה "הארץ", כעיתון היומי הדמוקרטי והפלורליסטי היחיד בישראל, משמש אכסניה לא רק לאנשי שמאל ליברלים וסוציאלי-דמוקרטים אלא גם לפובליציסטים המזוהים עם הקצוות הימניים ביותר של הפוליטיקה הישראלית, אך לא מצא עדיין לנכון להעניק במה קבועה ורצופה לאיש או אשה מכין האלפים המזוהים עם השמאל המזרחי. הכוונה היא לייצוג קבוע של איש או אשת שמאל שהם מזרחים בתודעתם הסוציו-פוליטית (דוגמת שנהג או ארבעה עשר הכותבים שתמכו בו), ולא לייצוג של מזרחים במוצאם, דוגמת דוד לוי, רן כהן או שאול משעל.

כך הוא הרבר גם בכל מרכז עוצמה ישראלי, כלכלי, חינוכי, תרבותי, אקרמי, עסקי או אמנותי. כל זמן ששינוי ייצוג זה לא קורה אפילו בעיתונות, אפשר לקבוע בכיטחון שגם בשנת 2004 יהזור ויתפוס השמאל את פרוצתו (הלבנבנה), וישאל "למה המזרחים לא תמכו בנו".

משה בהר
ניו יורק

במאמר "קשר השתיקה", שכתב פרופ' יהודה שנהג ב-27.12. מאמר זה הציג ביקורת מזרחית נוקבת על השמאל הישראלי, וזכה ל-25 התייחסויות: שני מאמרי תגובה (פרופ' רובינשטיין ופרופ' שאול משעל), מאמר קצר במרוך "אנשים בחזית" (מאיר גל מניו יורק) ו-22 מכתבי תגובה (ארבעה מתוכם כתבו נשים). מזה, 14 תגובות צידרו בשנהג, ו-7 היו נגד. מעולם לא נערך דיון רבי-משתתפים כזה בשאלה המזרחית בעיתון ישראלי, מאז 1948. שנהג יהיה וראי ראשון להורות שרוב התוות שהעלה נוסחו כבר בשנות ה-80 בכתבי עת מזרחיים, דוגמת "עיתון אחר", "חרשות הלה", או "פענון", שעליהם פסחו בררך כלל ישראלים המזוהים עם השמאל. רדי צוקר טען כי "לאחר כל כך הרבה בוך לא נשאר לשנהג מקום לטפל בכישלונות האמיתיים של השמאל, כמו למשל לייצג את החלשים כלכלית". צוקר צרק, משום ששאלה מרכזית אחת עלתה מהדיון: מה יקרה בין השמאל והמזרחים בבחירות של שנת 2000?

מאז 1984 נוהגת קבוצה גדולה של מזרחים משוללי בית פוליטי להתכנס יום לפני הבחירות; הם גוזרים בקפידה ריבועי נייר ואחר כך צובעים אותם בשחור. למחרת פוסע כל אחד מהם לקלפי, מטיל את הפתק השחור

קשר השתיקה

ארבעת החודשים האחרונים התפרסמו במוסף "הארץ" תגובות רבות שמקורן

